

Чорноморський збірник

з. III

Горноморавки

Збірник.

Г. III.

Український Чорноморський Інститут

ч. 17

ЧОРНОМОРСЬКИЙ

ЗБІРНИК

Книга третя

Принес Обществу

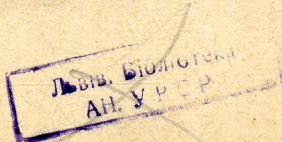
~~70866~~
~~17~~

Одеса

1943

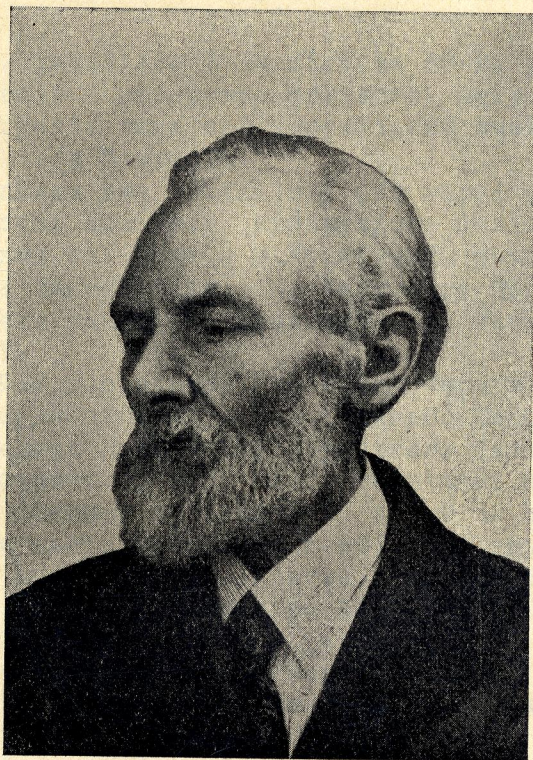
На правах рукопису

"Проблема Чорного моря, як і збудження інтересу до нього нашого громадянства - це справа незвичайної ваги. Наша еліта колись вбила в голову усім українцям, що ми гречкосії і це загальмувало наш розвиток. Місто, море, промисл - все це стало якесь далеке від українства".

Проф. Др. В. СІЧИНСЬКИЙ. /Див. "Чорноморський Збірник", II, Одеса 1942, сторн. 46/.

Авторські права застережені

Трагедия Л. Мобар

John L. Smith

І В А Н Ш О В Г Е Н І В

/Біо-бібліографічні матеріали/

13 квітня ц.р. упокоївся в Данцігу на 69-му році життя, після тяжкої, від кількох років з перервами триваючої недуги легенів, відомий в Україні та на еміграції видатний український вчений і суспільний діяч, Професор, Інженер Іван Шовгенів.

Небіжчик народився дня 25.IX.1874 р. в українсько-черкеській з походження родині, в селі Кам'янці, Купянського повіту, на Харківщині.

У 1893 р. Покійний закінчив з відзначенням реальну школу в Ізюмі, після чого подався на високі студії до Інституту Комунікації в Петербурзі.

У 1899 р. закінчив також з відзначенням цю високу школу з дипломом інженера комунікації.

Від 1899 до 1910 р. працював, а згодом кермував різними гідротехнічними роботами на судноплавних ріках Східної Європи - Волзі, Оці та Москві. При кінці займав вже посаду державного інспектора судно-плавства.

Небіжчик від самого початку своєї технічної праці виявляв себе не тільки як здібний інженер та керівник, але й як теоретик-знавець своєї ділянки. Наслідком цього появилися перші його друковані праці в царині теорії і практики водного господарства: /1/ Виправительніа работи на II группе перекатов р. Волги, С.Петербург 1901 та /2/ Наблюдения над руслом, влекущим наноси, С.Петербург 1901.

У 1910 р. виїздить інж. І.Ш. коштом держави на дальші студії до Німеччини, після чого виходить його книжка: /3/ Гидротехническіа работи в Германіи, Москва 1911.

На протязі 1910 до 1918 р. інж. І.Ш. працював в царині меліорації. Був з початку керманієм меліораційних дослідів у Рос. Туркестані на ріці Сир-Дар'ї, а потім кілька років інспектором меліорації та заступником директора меліораційного відділу у Петербурзі. Одночасно, будучи Доцентом Петербурзької Політехніки, викладав він водні й водногосподарські дисципліни та головував в Комісії, що оцінювала дипломові праці абсолювентів. В міжчасі /1913/ їздив проф. І.Ш. на державний кошт до Спол. Станів Півн. Америки, де студював ведення меліораційних, переважно ірігаційних робіт. Наслідком цього була його /4/ праця: Землечерпаніе при меліоративних работах /Див. Ежегодник Отдела Земельних Улучшений/, С.Петербург 1913.

На цій високій державній посаді у Петербурзі застала Професора революція 1917 року та відродження Української Державности. Небіжчик негайно переїздить до Києва та обіймає при Українському тодішньому уряді провід відділу водних робіт. Відтоді /1918/ аж до 1922 року Професор не покладаючи рук, всестороннє організує водне господарство України, викладаючи одночасно як Професор на Київській Політехніці, працюючи у Меліораційній Спільці при Всеукр. Академії Наук та беручи близьку участь в державно-організаційних працях Українського Уряду. І так до остатку, аж будучи вже міністром У.Н.Р., опиняється разом з останками Української Армії на еміграції в Польщі.

Але й тут невиспущий організатор новітньої технічної України, не перестав працювати в цьому напрямі. Разом з іншими інженерами та техніками виїздить у 1922 році до Чехословаччини, стає як Ректор на чолі Української Господарської Академії в Подєбрадах. В короткому часі організує довкола себе понад 120 осіб українського і чеського високошкільного педагогічного персоналу й впродовж 1922-1928 р.р. випускає в світ біля 600 українських інженерів не тільки добрих знавців свого фаху, але одночасно й свідомих громадян з Всеукраїнським світоглядом, належито підготованих до організації Української Державності. Одночасно був він справжнім батьком-опікуном численної української молоді, якої більше тисячі перекотилося через Академію підчас його там головування.

На протязі цих шести років велитенських зусиль над організацією цієї першої Української високої політехнічної школи, будучи кілька разів довголітнім її ректором та професором кількох предметів з царини водного господарства, Покійний склав низку відповідних розвідок і підручників: /5/ Аналітична геометрія на площі, Подєбради 1923, /6/ Гідравліка, Ч. I. Гідростатика, Подєбради 1923, /7/ Водне господарство на Україні, Прага 1923, /8/ Гідрологія, Подєбради 1924, /9/ Курс гідротехніки Ч. I, Подєбради 1926, /10/ Сільсько-господарська гідротехніка, Подєбради 1926, /11/ Гідравліка Ч. II. Гідромеханіка, Подєбради 1927, /12/ Криві підпору та зниження, Подєбради 1927, /13/ Механічна подібність в гідротехніці, Подєбради 1927, /14/ Гідравліка підземних вод, Прага 1929.

В той же час викладав Небіжчик як професор-гість на Чеській Політехніці у Празі.

У 1928 р., наслідком ступневої ліквідації Академії, Проф. І. Шовгенів виїздить до кол. Польщі, де засновує приватне бюро меліораційних проектів.

У 1929 р. тодішній польський уряд, використовуючи довголітній досвід та знання Покійного, закликав його до праці в Міністерстві Хліборобства. Тут на протязі майже десяти літ /1929-1939/ Професор працював яко конт-рактний Інспектор меліораційних праць та проектів.

Змушений як емігрант працювати для шматка хліба в польській державній установі, не занедбував Професор і своїх українських громадянських обов'язків. Він бере активний уділ в працях Українського Наукового Інституту у Варшаві, де проводить семінарійними працями молодих співробітників Інституту та оголошує низку розвідок, статей та окремих книжок з різних ділянок водного господарства: /15/ Норми при проектуванні осушення земель відкритими каналами і дренажними рурами /Вісті Спільки Інженерів та Техніків укр. емігрантів у Польщі/, Варшава 1930, /16/ Проектування ступнів та меліораційних ровів /Технічні Вісті/, Львів 1931, /17/ До питання про використання вітру при меліорації земель /Український Інженер/, Подєбради 1931, /18/ Silniki wietrzne, Warszawa 1932, /19/ Водне господарство в басейні р. Дніпра на Україні, Варшава 1934, /20/ Повені на Україні і способи боротьби з ними /Сучасні проблеми економіки України/ Т. II/, Варшава 1936, /21/ O racjonalnym profilu wałów ochronnych /Gospodarka Wodna/, Warszawa 1935, /22/ Przyczynek do obliczania prędkości i przepływu wód gruntowych /Inżynierja rolna/, Warszawa 1929, /23/ Przyczynek do ustalenia katastrofalnych przepływów oraz odpowiednich poziomów zwierciadła wody w potokach /gospodarka wodna/, Warszawa 1936, /24/ o przekroju poprzecznym wałów ochronnych wzdłuż średniej i dolnej Wisły /Przegląd Meljoracyjny/, Warszawa 1936, /25/ Energetyczne znaczenie wiatrów w Polsce, Warszawa 1936, /26/ O sposobach wyznaczenia spływu wysokich wód letnich /Przegląd Meljoracyjny/, Warszawa 1937, /27/ O minimalnym promieniu żuków na rzekach nieżeglowych /Przegląd Meljoracyjny/, Warszawa 1938, /28/ Silniki wietrzne /Życie rolnicze/, Warszawa 1937, /29/ Organizacja robót meljoracyjnych w Czechosłowacji /Gospodarka Wodna/, Warszawa 1938.

З початком сучасної війни Професор знову віджив, сподівавшись та готуючись до розпочаття праць на хосен Рідного Краю. Сподівався, що німецька влада оцінить та використає його знання й досвід як в царині місцевого - польського водного господарства, так і в майбутности українського. Тому, хоч будучи вже від 1939 р. на емеритурі, складає Він, в порозумінню з відповідними німецькими чинниками, до друку обсяглу фахову працю в німецькій мові /30/ "Über die Izolinien der mittleren jährlichen Abflussmengen in Gebieten der Flüsse: Warthe, Weichsel, Memel und Pregel. Warschau 1940 /Mit der Karte/.

Одночасно впродовж 1940-42 р. Покійний бере активний уділ в працях зреформованого Українського Наукового Інституту у Варшаві, де друкує дві розвідки: /31/ Енергетичні ресурси на українських землях Європи, Варшава 1940. /32/ Водне господарство на українських землях в Європі, Варшава 1941.

Складає низку меморіалів-праць для німецької влади в справах: /33/ "Організації водного господарства в УРСР, в 6. Польщі, в 6. Чехословаччині, в Італії та в Німеччині" та /34/ "Організації комунікації в Україні", що малися вийти друком, державним коштом, в німецькій і українській мовах.

Одночасно Професор бере активний уділ, як Почесний Голова, в діяльності Союзу Українських Інженерів і Техніків у Варшаві. Між іншим, на з'їзді українських інженерів у 1941 р. у Варшаві виголошує відчит про /35/ "Вищу технічну освіту в Україні та потребу закладення Української Господарської Академії в Генеральній Губернії" - з осідком у Пулавах.

Але старечий вік та тяжка недуга, котра що раз то більше давалася в знаки, не давали Професорові змоги здійснити його світлі думки відповідними практичними, організаційними посувами. Не зважаючи на це, Професор, перебуваючи в тяжких матеріяльних обставинах та все більше підупадаючи на здоров'я, все ж таки бере уділ від 1941 р. у новозаснованому Українському Чорноморському Інституті, оден час головуючи у ньому та оголошуючи друком праці з Понтознавства: /36/ Чорне Море. Гідрографічний нарис Чорного моря та його басейну, Варшава 1941, /37/ Загальний план праць Українського Чорноморського Інституту /Український Чорноморський Інститут/, Варшава 1941.

Одночасно з цим на заклик У.Н.О. Професор стає на чолі "Видавничої Комісії Публічних Робіт", притягає до праці групу українських інженерів-фаховців /Нестеренко син і батько, Котар, Швед, Биківський, Глуківський, Грабина і інші/, що видають під його керівництвом низку цікавих праць організаційного характеру з різних ділянок техніки.

В зв'язку з цим Професор оголосив також друком /38/ статтю: "Схема організації водного господарства в Україні" /Технічно-господарський Вісник/, Прага 1941, та /39/ Докладну записку в справі організації Міністерства Публічних Робіт, Прага 1942.

Але, не дивлячись на цю багатосторонню працю для Рідного Краю, матеріяльні злидні дошкуляли що раз то більше. Підупадаючий на силах Професор, не маючи змоги відповідно заробляти на життя, був примушений раз у раз користати зі суспільної допомоги. Його діяльна, незалежна та шляхотна натура не могла погодитися з таким станом річей. Бачучи, що можливість працювати на Рідній Землі затягається та не маючи змоги знайти на місці відповідної праці по своєму фаху, Небіжчик приймає запропоновану йому посаду у центрально-господарському водному уряді в Данцігу й виїздить туди з початком 1942 року.

Професор знав, що їде на тяжку працю, у гіршому для нього кліматі, але він хотів бути по давньому матеріяльно незалежною людиною, не їсти ласкавого громадського хліба, хотів зжати перебути лиху годину, щоб в слушний час знову стати до праці для добра України. Зрештою, мав запевнення сумлінного та прихильного шефа й дуже цікаву для себе, як спеціаліста, високої марки водних справ, дослідчу працю в Данцігській пристані.

На протязі 1942 р. Професор постійно перебував у контакті з багатьома

українськими урядовими, громадськими й науковими чинниками та особами й установами, з котрими співпрацював або керував їхніми працями, чи то шляхом кореспонденції, чи надсилаючи їм різного роду вказівки й матеріали. Наприклад, брав активний udział в працях Комітету по святкуванню 20-літнього ювілею Української Господарської Академії та умістив відповідну розвідку в I-му томі "Ювілейного Збірника" /40/.

Працюючи у Водному Уряді в Данцігу, Професор виготовив у німецькій мові кілька фахових праць з царини водного господарства. Одна з них /41/ була представлена відповідному Німецькому Міністерству й Професор дістав за це відзначення.

Загалом на протязі 1901-1943 р.р. Проф. Інж. І. Шовгенів оголосив друком біля 50 більших праць та кількадесят статтів в українській, московській, чеській, польській та німецькій мовах з різних галузів водного господарства. Окрім того, кілька праць ще залишилося в рукописах.

Але, як було вже згадано, тяжка праця й клімат все більше йому дошкуляли. В осени 1942 р. Професор під час обізду порту сильно простудився і від того часу ще більше занедужав. Від початку 1943 р. працював, за дозволом влади, вже не в брї, а тільки у себе вдома. Останніми часами вільні від урядової праці та приступів недуги хвилями Професор присвячував обдумуванню та складанню свого, як він звик говорити, з а п о - в і т у майбутнім поколінням українських інженерів.

З цєю метою він порядкував та доповнював деякі зі своїх статтів з царини водного господарства, що були розкидані по різних видавництвах, щоб скласти з них /49/ "Збірну праць", що була б за підручника для молодих інженерів при виконуванні різних гідротехнічних робіт.

Крім того, взявся він за складання /43/ "Докладної записки про організацію Української Морської Академії у Севастополі". Цю Високу Українську Морську Школу проектував він скласти з трьох факультетів: I - теоретично-господарського, II - суднобудівничого та III - портового. Завданням її було виховати кадри українських морських інженерів-організаторів в майбутньому Чорноморській Україні.

У цю останню свою працю хотів він втілити весь свій довголітній досвід знавця водних справ України, організатора та педагога.

При ній застала його смерть.

Честь його пам'яті!

Лев Виковський.

НАПРЯМНІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВИСОКОШКІЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.

/ В порядку дискусії /.

I.

Провідник б.Української Карпатської Держави Проф.Др.А.В о л о ш и н щойно оголосив друком вартісну дискусійну розвідку "Про шкільне право будучої Української Держави" /Див."Науковий Збірник Укр.В.Університету в Празі",Т.ІІІ.Прага 1942,сторн.100-113 і окрема відбитка - Прага 1942,16 стор./

Вельмиповажаний автор обговорив переважно проблеми нижчого та середнього шкільництва, мало уділяючи місця справам високого шкільництва.

Не узявши до уваги цього важливого питання також і "Збірка есеїв" під назвою "Напрямні, система і програми Української національної школи" /ін 4^о, 125 стор./, що її видало під ред.Проф.Др.Д.Б і л е ц ь к о г о Наукове Видавництво У.Н.О. у Празі року 1941.

Тому дозволяю собі взяти в цій справі голос.

II.

Пскикуючись на вищезгадані праці, виходимо з постулату, що організація шкільництва України повинна бути гармонійно розбудована кількісно й якісно, поведемо й прямою лінією в межах повіту /округи, або виділеного міста/ мережа нижчого шкільництва, в межах землі /області, краю/ - мережа середнього шкільництва та в межах держави - вище шкільництво.

Скрім того, додаймо від себе, всі три щаблі Українського шкільництва можуть і повинні сягати навіть поза межі держави скрізь там, де живе Український нарід.

Організаційна різниця між цими трьома щаблями шкільництва полягає в тому, що: 1/нижче шкільництво становить суцільну організацію в межах повіту, 2/середнє - в межах землі, а 3/високе в межах цілої держави.

Цим окреслюються також і завдання, що ставляться кожному з цих щаблів: заспокоєння інтересів менш чи більш місцевих та загальних, національно-державних. З підвищенням щабля поширюється також коло заінтересованих та далекосяжності цілей у вихованню й школенню.

III.

Високе шкільництво безперечно ділає на найдальшу мету. Воно є носієм державно-національних ідеалів. Воно є важливим знаряддям творення провідної верстви, під проводом котрої наш нарід зможе реалізувати історичні завдання України.

Вишкіл цих керівників відбувається в загальних школах - університетах та спеціальних - політехніках різного роду.

Ритм життя цілого народу в його національно-державних змаганнях найбільше зівпадає з організаційним ритмом високого шкільництва, а навіть в багатьох випадках залежить від останнього.

Понад високим шкільництвом, що має вищезгадані прикладні завдання, стоять установи для плекання науки: краєві /земські/ наукові товариства та різні Наукові /ослідні/ Інститути на чолі з Всеукраїнською Академією Наук. Вони покликані також до виховування наукових сил.

IV.

Організація високого шкільництва України повинна, на наш погляд, відповідати не тільки с у ч а с н и м потребам нації у викваліфікованих співробітниках всякого роду, але й передбачати відповідні потреби в м а й б у т ь о м у.

Майбутнє нашого народу випливає з його великопростірної експансії переважно в південно-східньому напрямі. Наслідком цієї історично-колонізаційної тенденції прийматиме воно з часом очевидно послідовно такі форми:

С у х о д о л о в о ї великодержавності, що витвориться в процесі достаточного закріплення нашого народу на просторах від Карпат і Дунаю на Кавказ і Каспій з потенцією нині біля 50-60 /?/ мільйонів людності, займаючи біля 1 мільйона кв.кілометрів /Див.Ю.Л и п а: Призначення України, Львів 1918.- Ст.Р у д н и ц ь к и й: Українська справа зі становища політичної географії, Берлін 1923.- В.К у б і й о в и ч: Географія Українських і суміжних земель, Львів 1938.- Ос.Г у б ч а к: До Української Імперії, у Збірнику "За Велич Нації", Львів 1928/.

М о р с ь к о ї великодержавності, що становитиме продовження того ж історичного з часом експансійного процесу. Спостерігаємо, що Українська експансія в діях і думках вже й тепер переливається поза межі суходолу.

"Відповідні студії, каже проф.С.Рудницький, виказують, що в безпосередньому положенні України над Чорним морем, в обставині, що ціла половина чорноморських берегів належить до суцільної української території, лежить запорука великої політично-географічної ролі України вже в найближчій будучині..." Звідциля ця будучина України консеквентно передбачаємо в формі м о р с ь к о ї, тоб-то ч о р н о м о р с ь к о ї в е л и к о д е р ж а в н о с т и, що обійматиме весь Чорноморський Простір довкруги Чорного моря /біля 3 мільйонів кв.кілометрів/ з потенцією вже нині біля 140-150 мільйонів людності, а в тому біля 35% українців./Див. Ю.Л и п а: Чорноморська Доктрина, 2-ге вид., Одеса 1942.- Ю.Л и п а, Л.Б и к о в с ь к и й: Чорноморський Простір, Атлас, Одеса 1941, І.Ш о в г е н і в: Чорне море, Варшава 1941.- Український Чорноморський Інститут, Варшава 1941/.

О к е а н і ч н о ї великодержавності - що наступить в дальшій геополітичній консеквенції наслідком розвитку та поширення Чорноморської Української Великодержавності.

Первні майбутньої Чорноморської та Океанічної України закладені в сучасній геополітичній ситуації. Проф.С.Рудницький звернув вже давно увагу на те, що "з Україною тратить Росія ціле запілля Чорного моря й Кавказького Істму, яке було виразною випадовою позицією проти Середземного моря й Передньої Азії..." Наслідком цього України, яко спадкоємиця б.Росії, опиняється в своїй експансії над берегами Індійського Океану.

Говорячи мовою практика-політика стремить стати з часом - О к е а н і ч н о ю Великодержавою, що обійматиме увесь Український Океанічний Простір на біля 15 мільйонах кв.кілометрів, з людністю вже нині біля 300 мільйонів душ! /Див.Ст.Р у д н и ц ь к и й: Українська справа зі становища політичної географії, Берлін 1923.- Л.Б и к о в с ь к и й: Великодержавні проблеми України, Одеса 1942.- Ю.Л и п а: Емоційні первні в Чорноморському світогляді, Одеса 1942/.

Послідовність та напрямок щойно згаданих Українських розвоєвих історично-державних фаз в майбутньому обумовлюється не тільки від тисячі літ триваючою, що раз то міцнішою, Українською експансією на Південний Схід, але й тим же Всеукраїнсько-традиційним історичним процесом, що ділав до того часу на цих просторах, ведучи від океанічної великодержавності /Імперія Олександра Великого/, до Чорноморської /Понтійська Імперія Мітридата VI Євпатора/, та Суходолової /Імперія Володимира Великого/.

Головний Всеукраїнський актуальний колонізаційно-експансійний напрям-стрижень, що лучить вже нині ці три фази Української Великодержавності: суходолову, чорноморську й океанічну, йде переважно суходолом по лінії: Україна - Кавказ - Іран, - окерований, як було сказано вище, на Південний Схід.

V.

Високошкільна політика України є спеціальною, складовою частиною загальної Всеукраїнської Національної Великодержавної політики. Тому вона повинна брати під увагу хід цього відвічного історичного процесу. "Мусимо мати, каже дослідник, підстави до реальної дії на століття. Мусимо мати глибший суто-український погляд на політику помимо тих чи інших кон'юктур./Див.Ю.Л и п а: Чорноморський Простір. Атлас, Одеса 1941/.

Окрім щойно згаданого відвічного суто-українського змісту, повинна наша високошкільна політика визначатися й великопростірністю, співзгідною з загальним національно-державним ритмом українського життя. "...За великопростірною експансією, каже інший дослідник, не могла ще досі слідувати великопростірність політичної думки. Вона щойно наново зароджується в українському народі..." /Див.Ст.Р у д н и ц ь к и й: Українська справа зі становища політичної географії, Берлін 1923/.

Така Всеукраїнська та великопросторна високошкільна політика повинна реалізуватися з боку організаційного тими ж методами, що й Українське загальне державне будівництво. Останнє повинно узгляднювати новітні світові методи державного й суспільного будівництва: німецького, японського, американського. Тут скрізь панує велитенський розмах в часі й просторі: організуються на століття вперед, на величезних просторах, опрують ма-сами, далекосяжними перспективами, новітньою технікою, то що.

Отже, реасумуючи - наша високошкільна політика таксамо може тільки тоді дати бажані для нас наслідки, як що її організаційний ритм буде скоординований з ритмом Всеукраїнського загального національно-державного будівництва і навпаки, а цей в свою чергу відповідатиме світовим нині практикованим методам великопростірного господарства й політики.

VI.

Українське високе шкільництво повинно з одного боку передбачати хід історичного процесу, а з другого всебічно відповідати сучасним великопросторовим та технічним вимогам життя.

Звичайно, що організація високого шкільництва в кожній з цих трьох фаз розвитку нашого національно-державного будівництва буде очевидячки кожночасно пристосована до тодішніх потреб. Вона різнитиметься девчому від попередніх фаз, не кажучи вже про те, що різноманітність і кількість шкіл постійно зростатиме. Але одночасно мають вони спільні повсякчасні прикмети, притаманні їм всім в межах часу й простору, про які йде мова.

Вміла, передбачлива організація завчасу відповідного високого шкільництва, що витворюватиме кадри еліти-керманців культурного, суспільного, господарського й політичного життя, сприятиме швидчому й кращому розвоєві нашого великодержавного буття та послідовному досягненню всіх його щойно згаданих фаз.

Звідцидя випливають вимоги, яким повинна вже нині відповідати організація українського високого шкільництва.

Воно повинно вповні заспокоювати не тільки сучасні потреби в численних кадрах висококваліфікованих урядовців, військовиків, техніків, політиків, економістів, громадських діячів, педагогів і т.п. носіїв та реалізаторів Всеукраїнських Великодержавних ідеалів, але й узгляднювати вже нині в зародку всі потреби майбутніх фаз нашого великодержавного життя - виховати кадри високошкільної молоді з Всеукраїнським Великодержавницьким Чорноморським та Океанічним світоглядом, виховувати практичних діячів у всіх ділянках життя, що могтимуть здійснити чином цей Всеукраїнський Великопростірний світогляд.

Функціонування нашого високо-шкільного апарату полягатиме у ступнево-му з бігом п'ятиліток /чотирихліток чи десятиліток/ розгортанню його в що раз то більшому та всесторонньому мірлі. Високе шкільництво таким чином повинно бути важливим знаряддям раціонального поширення нашого народу по

всьому його життєвому просторі.

VII.

Переходячи до конкретного планування української високошкільної справи, годі нині докладно говорити про типи й кількість потрібних Україні високих шкіл, тому що після сучасного лихоліття, стан нашого краю і його потреби та статистика населення, а тому й статистика абсолютів середніх шкіл - кандидатів на слухачів високих шкіл, нам ще не відома.

Можна подекуди побічно спробувати окреслити кількість шкіл в залежності від їх правдоподібного розміщення, так щоби приблизно на кожну землю /край/ припадала одна висока школа, разом біля 30-35 шкіл різного типу. /Див. Проф. Л. Шрамченко: Матеріали до питання адміністраційного поділу України. Прага 1941. Вид. УНО/.

В сукупності всі типи шкіл повинні творити своїми факультетами гармонійну цілість, відповідаючи згаданим потребам Всеукраїнського життя.

Серед цих типів повинні переважати школи, відповідачі його дійсним і чинним потребам. "Наша еліта, каже Проф. Др. В. Січинський, колись вбила в голову всім українцям, що ми грецької й це загальмувало наш розвиток. Місто, море, промисл - все це стало якесь далеке від українства". /Див. "Чорноморський Збірник", II, Одеса 1942, стор. 46/.

Упромисловлення та маринізація України вимагають відповідного наставлення високого шкільництва. Сільськогосподарські й гуманістичні школи мають місцевий характер, школи фахівців здебільшого для потреб свого краю. Натомість технічні, морські й економічні школи різного типу випускають провідні кадри не тільки для свого краю, але й на експорт, в цілях плянкової експансії.

Говорячи про мінімальну кількість /35/ високих шкіл різних типів, треба зробити додаткову поправку на поскремі великі міста, що матимуть скупчення шкіл.

Загалом можна вважати, що підчас суходолової великої кодержавності Україна, на протязі найближчих пар десятків літ, повинна мати біля 50 високих шкіл.

На першому місці, по традиції й кількості готової професури, стоять університети, що повинні складатися з таких досі прийнятих факультетів: 1/Гуманістичних /мова, історія, письменство/, 2/Природописних /математика, фізика, хемія, природа і т.д./, 3/Суспільних /право, економія, адміністрація, то що/, 4/Богословських /з узнгядненням всіх релігій України та майбутньої Всеукраїнської обєднучої релігії/, 5/Педагогічних, 6/Книгознавчих /на межі з політехнікою/, то що.

Вищезгадані геополітичні Всеукраїнські Великодержавні перспективи вимагають закладання ще слїдуючих факультетів: 7/Понтознавства /чорноморських/, 8/Схознавства /передовсім Західня, а потім і Східня Азія/, 9/Кавказознавства, 10/Балканознавства, то що.

Приблизне розміщення університетів в різних сполуках факультетів було би мабуть в 12 слїдуючих містах: Ужгород, Чернівці, Львів, Київ, Одеса, Сїчеслав, Севастопіль, Харків, Ростів, Катеринодар, Саратів, Владикавказ.

Приблизне розміщення 8 Академій Мистецтв - Львів, Київ, Харків, Одеса, Ростів, Катеринодар, Ялта, Владикавказ.

Приблизне розміщення 6 Морських Інститутів /Академій з факультетами: 1/теоретично-господарським, 2/суднобудівництва, 3/портовим, 4/судноведення, то що/ - Одеса, Миколаїв, Севастопіль, Маріупіль, Новоросійське, Серебряковська, що знаходячись у входу майбутнього Маничського водного шляху до Каспійського моря, матиме згодом більше значіння, ніж Астрахань.

Приблизне розміщення біля 10 т.зв. "повних" політехнік: Львів, Київ, Одеса, Сїчеслав, Харків, Керч, Ростів, Новоросійське, Царицин, /важливе вузлове технічно-торговельне місто, що знаходиться на сполуці майбутнього Волго-Донського каналу з Волгою/ та Владикавказ - на порозі Кавказу /важливий осередок гірських народів, місто-призначенням якого є збудувати через

гори українську залізницю: Владикавказ - Тбілісі/.

Решта, себ-то біля 15-20 "самостійних" шкіл були б поокремі: Медичні Інститути, Сільсько-господарські, Гірничі, Педагогічні, Економічні, Меліораційні, Кемовальські, Мірничі, Військові, Водного господарства і т. п. - Інститути, Академії або т.зв. "непевні" Політехніки./Див.Ст.С і р о п о л к о: Народня Освіта Радянської України, Варшава 1934/.

VIII.

Розміщення цих шкіл, не згадуючи про великоміські осередки, вже нині повинно уявляти морські тенденції в розвитку України. Всі більші сучасні й майбутні чорноморські порти й причорноморські міста повинні мати високі школи. Тут повинне зосереджуватися не тільки економічне, але й культурне життя України./Напр.с у ч а с н і: Одеса, Миколаїв, Херсон /Олешки/, Кривий Ріг, Мелітопіль, Запоріжжя, Кіївка, Луганське, Бердянське, Маріупіль, Таганріг, Рєстів, Новоросійське, Катеринодар, Туапсе, Ставропіль, Астрахань, то що. М а й б у т н і: Скадовське, Хорли, Благовіщенська в гирлі Кубані /Див.Р. S u l a t y c k i. Кубань, Warszawa 1930/, Серебряковська /у входу майбутнього Маничського водного шляху до Каспійського моря/, то що.

Особливо це торкається Тавриди /Криму/. "Тепер і на будуче політично-географічне значіння Тавриди для України дуже велике, каже Проф.Ст.Рудницький, без володіння Тавридою вже не могутність, а й самостійність Української держави мусить бути проблематична". /Україна зі становища політичної географії. Берлін 1923/.

Розвиток Причорноморської смуги України означатиме перший ступінь до морської фази нашої великодержавности.

Центрографічним осередком Понтіїської /Чорноморської/ України, що обійматиме увесь Чорноморський Простір, є Таврида.

Тому обсадження Тавриди - цього осередка-ключа Чорноморського Простору зачасу українськими високими школами має для нас першорядне значіння. Досі були закладені в Тавриді такі високі школи:

1. Університет - у Симферополі,
2. Мед.Інститут "
3. С.-г.Інститут "
4. Педагогічний Інст. "

Слід негайно закласти ще:

5. Морську Політехніку /Академію/ у Севастополі,
6. Повну Політехніку в Керчі,
7. Академію Мистецтв у Ялті, /?/
8. Економічний Інститут у Феодосії /?/.

IX.

Одночасне мережа українських високих шкіл повинна вже нині передбачати також і океанічні тенденції України, себ-то стремління до створення через Кавказ та Іран Океанічної Української Великодержави.

Головним су-одолевим стрижнем океанічної експансії України є шлях /залізнична магістраль/: Україна - Кавказ - Іран.

Тому у всіх головних осередках вздовж цієї магістралі повинні бути задалегідь засновані українські високі школи з все зростаючою кількістю факультетів, професури й слухачів.

Отже у Києві, Січеславі, Кієвці, Ростові, Катеринодарі, Ставрополі, Пятигорському, Владикавказі, Тбілісі, Ерівані, Тебризі, Тегерані й Бендер Шапурі /над Іранським заливом/ повинні бути задалегідь засновані українські університети й політехніки з факультетами, відповідаючими місцевим потребам.

Маючи на увазі, що центрографічний осередок Української Океанічної Великодержави лежатиме десь мабуть на перехресті ліній: Баку - Тбілісі -

Батумі і Владикавказ - Тбілісі - Ерівань, мусимо завчасу в Баку, Батумі, Поті й Сухумі теж закласти свої високошкільні осередки.

Х.

Таким чином мінімальна кількість українських високих шкіл всіх типів потрібна на протязі перших 2-3 десятиліть для заспокоєння сучасних потреб суходолової, морської та океанічної України, повинна бути доведена до найменше до числа 60.

Приймаючи пересічно по 4 факультети на школу, матимемо біля 240 факультетів з відповідними спеціалізаціями.

Рахуючи біля 20 катедр на факультет, матимемо біля 4800 катедр.

При кожній кафедрі до найменше по 3 особи педагогічного персоналу, разом потребуватимемо біля 14400 професорів, доцентів, асистентів, лаборантів.

По приблизному обчисленню у 1932 р. на Всеукраїнських землях було біля 11-12.000 наукових співробітників, що одночасно виконували обовязки високошкільного педагогічного персоналу всіх родів і ступенів /Див. Ст. С і р о л к о: Народня Освіта на Советській Україні, Варшава 1934/. На підставі непевних відомостей з біжучої преси, можемо здогадуватися, що на початку 1943 р. ця кількість педперсоналу зменшилася до 2.000 - 3.000 осіб /?/.

Кількість слухачів на 4-річному факультеті можна числити біля 400-500, разом на школу біля 2.000. Отже загалом постійно по всіх 60 школах вчитиметься біля 120.000 слухачів.

ХІ.

Так схематично виглядає спроба представити потреби й організаційний програм, цеб-то політику Українського високого шкільництва, в світлі Чорноморської та Океанічної проблеми України.

Може де хто скаже, що все це занадто сміливі й глибокі задуми, майже нереальні, бо вимагають велитенських зусиль для їх здійснення. Але проте вони цілком відповідають "величі самих змагань пробудженого українського народу" /Див. І. М а з е п а: Україна в огні й бурі революції. 1917-1921. Т.І. Прага 1942/, та завданням, що їх ставляє історія перед нашою нацією.

В межах Української Держави згадані Українські високі школи з Українською викладовою мовою та Українськи по змісту навчання, повинні бути державні. Поза межами України наразі приватно-державні, закладені в порозумінні з урядами відповідних держав.

Ці школи були б осередками-носіями всестороннього Українського культурного, суспільного, економічного й політичного впливу, засобом навязання ближчих відносин з тамошнім суспільством.

Вони були б одночасно середником, що сприяв би творенню Чорноморської, а згодом Океанічної спільноти народів під українським проводом.

В цей спосіб українське високе шкільництво, допомагаючи всесторон-

ній вищій організації Рідного Краю й всього нашого життєвого простору, стало би поважним першом у боротьбі "за ту нашу світову місію історичну, яку нам, серед інших націй і держав, дав до виконання Великий Бог на Ним створеній землі..." /В. Л и п и н с ь к и й: Релігія й церква в історії України. Львів, 1933, стор. 23/.

Лев Биковський.

ПРОБЛЕМА ТЕХНІЧНОГО ВИСОКОШКІЛЬНИЦТВА

В УКРАЇНІ.

/ В порядку дискусії /.

... Я в дечому не погоджуюся з Вашими плянами. Моя педагогічна практика довела, що во ім'я науки та її поступу краще зосереджувати вищі школи в великих осередках. Тоді одна школа "позичає" у другої ліпші сили, тоді існує "вимушена" середників навчання, тоді існує "конкуренція" на науковому ґрунті і нарешті - кошти адміністрації є нижчі.

Ви плянуєте навпаки. То значить "свідомо" чи несвідомо простуєте до загальмування національної науки. Бо, скажемо - з моєї практики - Гірнична Академія в Січеславі та Гірнична Академія в Кракові "науково" програвали тому, що діяли не у Києві або Харкові, не в Варшаві... Ліпші професори туди не йшли, а молоді, що подавали надії - звідти втікали... Та й студент йде в такі школи слабший інтелектуально.

А Ви розробляєте: Сімферопіль, Севастопіль, Феодосія. Керч!...

Чому не Новочеркаськ, не Катеринодар? Тільки в ім'я історичних споминів?

Ми маємо на Великій Україні такі природні осередки Вищої школи: Київ-Харків-Одеса-Січеслав. А засим повстали "по непорозумінню" Житомир, Винниця, Ніжин, Полтава, Кривий Ріг, Ізюм, Сімферопіль. А як додати ще Ростов і Новочеркаськ, де в кожному разі не відчиняв би, то витворяться "наукова саламаха"!

Я думаю, що наука є наукою і під найкращу історію її треба угинати обережно... Наука потребує великих вкладів і розкидатися не вільно!

Що до "політехнік" /в кожному разі не "Академії". Може бути "Академія Наук, "Академія Мистецтв"-ще сяко-такое... Але Політехніку не вільно називати Академією... Це обнижує вартість і тягар поняття Академії.../ , то вони потребують п е д в і й н о ї опіки. Тому у Великій Україні, на мій погляд, не вільно зараз мріяти про більшу скількість політехнік, як 4: Київ, Харків, Січеслав, ... а четверта-десь треба подумати...перенести Новочеркаську. Але куди? Чи до Ізюмки, Новоросійського /торговий порт, будова кораблів, нафта, Кубань!/, чи до Керчи, Одеси, Ростова?

Україна, після моєї думки, потребує: один добрий Гірничий факультет, один Металургічний, один Нафтовий, один Суднобудівельний, один Архітектурний і будівельний, два шляхів, один меліораційний і Геодезії. А до того 4 - механічних, 4 - хемікотехнічних, 4 - агрохімічних та 4 - торговельних. Кожен з них має би /або й ні! / підвідділи /спеціалізації/:

Механічний: Будова машин: кінди,

турбіни,
обрабярки.

Електротехніка: сильні й слабкі струми,
телеграф, радіо.

Обрібка металів: на гаряче: ливарство, ковальство, вальцювання,
спавання.

на зимно: різання, точіння, геблювання, протягування, шліфування, фрезування і т.п.

Будова конструкцій: мости, перекриття, крани, апарати і т.п.

Хемічний: фарби,

----- споживчі речі, тварини.

неорганічна технологія: кваси, соли, скло,
цемент, кераміка,
штучні пластичні речі.

Агрономічний: ліс,
----- сільсько-господарська агрономія,
економія, с.-господарства,
рибальство, птахівництво, худоба.
Торговельний: купці,
----- статистика,
рахівництво, адміністрація.

Думаю, що Торговельні Факультети могли б бути в деяких ви-
п а д к а х виділені в Політехнік, але це буде зі шкодою для Торговель-
них Інститутів, бо тоді до них піде слабший педагогічний персонал.

Чужинці нам закидають, що не маємо "професорів". Це особливо відно-
ситься до "політехнічних" професорів. Від професора вимагають признаних
науковим світом кваліфікацій. Мале, як сам себе назве професором!... На-
віть мало, як Держава когось іменує!... Навіть мало, як одна вища школа
дасть доктора "honoris causa". А вимагається докторат, габілітацію!...
Це так, як не можна сподіватися продуктивної синтези від здібної людини,
що скінчила народну школу, занедбала середню освіту, а відразу нахапала-
ся "вищої" спеціальності!... Це буде фаховець, але ділетант!... Я перед-
бачаю в цій ділянці по скінченню війни для нас великі труднощі. Де взяти
людей, ким заімпенувати за границі?... Вчений виховується довго й друдно:
багато "полови" відходить в часі учби!... А ось подивіться довкруги, як
серед нашої полоти "посполите" наставлення!... Платимо багато стипендій,
а студенти складають мало іспитів!... Рентовність "вищої учби" серед на-
ших є здається найменша!... Що року заледви десяток кінчає "з дипломом"
А як дірветься до вищої школи, то починає "бавитися на цілого"!

Мене мало дивує оте "трактовання" нас чужинцями, які все бачуть та
все оцінюють. Тому у мене склалася думка "обережності" в плянах на
ближче майбутнє, бо "астрономічність" дає добру підставу до образливого
гумору сторонніх глядачів.

Я поділяю всі головні тези "Чорноморського Інституту". Однак думаю,
що Ви захоплюєтесь портами вже занадто; занедбуєте вартість запілля. Як
буде добре зорганізоване запілля, то порти будуть жити! Як що ж запілля
буде економічно хворе, то порти вмиратимуть. Конечно, Чорне море - під
кожним зглядом прекрасне й цінне та важне. Але, як українська земля не
підвищить своєї видатності в два рази, як що Українська Держава не по-
ставить в короткому часі своєї добувальної та оброблюючої промисловости
бодай до рівня 1939-40 років, то зле буде портам!... З цим дійсно - тре-
ба спішитися!...

Залучаю Вам в "порядку дискусії" Схему Техн. Високошкільництва в Укра-
їні. Конечно, там є пропуски!... за коротко розважав та не було з ким по-
дискутувати. Тому згори зазначаю, що це є лише "перше наближення".

Приміром, могло б щось бути виділено в "самостійну одиницю". Приміром
не зразку Подєбрадської Академії - п'ята Політехніка в складі Сільсько-
господарського та Торговельно-кооперативного відділів для Кубані або
Криму. Міг би бути доданий ще один Гірничий та ще один Металургічний
відділи з поділом на спеціалізації, який був би окреслений пізніше!

Які факультети і скільки їх потрібно у Великій Україні

В. перше десятиріччя.

Політехніки:

-
1. Гірничий /1/. а/Руда, сіль.
б/Нафта - добування.
в/Камінний вугіль.
г/гірничє мірництво.
 2. Металургічний /1/. а/Високі печі /домни/.
----- б/Мартени, бесемери й томаси.

- в/Коксівництво.
- г/Ливарство.
- д/Легкі метали й стопи.
- е/Вальцівництво й ковальство.
- ж/Металознавство й металюграфія.

3. Механічні /4/. а/Будова машин - літаки, самоходи,

- китли парові,
- турбіни,
- Дізеля,
- обробярки,
- апарати, конструкції.

- б/Електротехніка - слабкий струм /телеграф, телефон, радіо/
- сильний струм /електр.станції/.

- в/Текстильна - ткацтво.

- г/Технологія металів - ливарство,
- ковальство й обр.на гарячо,
- конструкції й обробка на зимно.

4. Хемічні /4/. а/Органічна техн.І - Волокно, штучне волокно, фарби,

- штучна нафра,
- дистиляція репи.

- б/Органічна техн.ІІ - Споживчі,
- товщі, шкіра, мило,
- папір, технольоґія целюльози.

- в/Неорганічна - кваси, солі,
- шкло, порцеляна, цемент, погної, цегла, буд.
- матер.

штучні плястичні маси.

5. Агрономічні /4/. а/Лісівництво й технольоґія дерева.

- б/Рибальство.

- в/Птахівництво.

- г/Домашня худоба.

- д/Агрономія - Управа поля.

Насіння. Селекція.

- е/С.-г.економія, політика й статистика.

6. Торговельні /3/. а/Експорт і імпорт.

- б/Експедиція і транспорт.

- в/Банки, убезпечальні, консулярні станиці.

- г/Загальна адміністрація.

- д/Статистика й економія.

- е/Кооперація.

7. Шляхи й Комунікація /2/. а/Аеродроми, літаки.

- б/Морські й річні порти.Меліорація.

- в/Биті дороги. Автостради.

- г/Мости, віадукти, тунелі.

- д/залізниці.

8. Архитектура- /2/. а/Цивільна архитектура.

Будівництво.

- б/Будова міст /каналізація, водопровод, газ і т.и./

- в/Будова кораблів.

9. Військово- /1/. а/Гази і противогази.

технологічний.

- б/Вибухові речі.

- в/Артилерія й амуніція.

- г/Броня й панцир.

- д/Фортифікація й саперна штука.

- е/Військова політ.економія.Самсооборонність.

Самовистарчальність. Теорія тотальної війни.

У в а г и: Факультети 3-8 не конче мали б всі підвідділи: вони могли б

входити в різних комбінаціях. Приміром факультет Архит.Буд.в Києві складався б з 2-х підвідділів: цивільної архит.і будови

Львівська державна
наукова бібліотека
2551

Львів. Бібліотека
АН УРСР

міст, а в Одесі мав би ще й будову кораблів.
 Так само на М е х а н. факультеті один мав би добре розвинений
 підвідділ авіації, другий турбіни, третій - дизеля.
 Х е м і ч н і: один спеціалізується по цукру, другий по штучній
 нафті, третій - пластичні маси, четвертий - штучне волокно.
 Т о р г о в е л ь н і: один лише має відділ консулярний, другий -
 експорт і імпорт.
 Ш л я х і в і К о м у н і к а ц і ї: Порти має та політехніка,
 яка має будову кораблів.

Примірна схема поділу факультетів:

Київ.	Харків.	Січеслав.	Одеса./?/	Катеринодар/?/.
-----	-----	-----	-----	-----
Механічний	Механічний	Гірничий	Механічний	Агрономічний
Хемічний	Хемічний	Металургічний	Хемічний	Торговельний
Архітектура	Агрономічний	Механічний	Агрономічний	
Шляхів	Торговельний	Хемічний	Шляхів	
Агрономічний			Архітектура	
Торговельний				
Військ. Техн.				

У в а г а: Агрономічні й Торговельні факультети, з огляду на їх відруб-
 ----- ність, могли б бути виділені в окремі адміністративні одиниці.
 Але з огляду на конечність "виміни" професорів, мусіли б бу-
 ти прикріплені до "у н і в е р с и т е т с ь к и х" центрів,
 щоб улегшити використання ліпших професорських сил, приміром професорів
 технології, хемії, фізики, фізико-хемії, природописних наук і т.п.
 Н а з в и: Політехніка, С.-Госп. Політехніка, Торговельна Політехніка.

Проф. Др. Інж. І. Шеценко-Чопівський.

х х
 х

"Від спокоєнвіку й до нині житла на нашій землі обернені
 чолом до Півдня. Тепер духову хату, світогляд, обертасмо лже
 свідомо тільки на Південь!"

/Крії Л и п а: Міт Півдня. Див. "Чорномор-
 ський Збірник", Одеса 1943/.

МІТ ПІВДНЯ.

I.

П о н я т т я м і т у. Міт, це - назовні найбільш безоглядно діюче уявлення, в нутрі ж людини зв'язаний він з її абсолютними відрухами.

Людина, рід, нарід - переживають його, як усвідомлений зміст свого життя.

Ф і з і о л о г і ч н о - п с и х о л о г і ч н а ш к о л а. Школу цю створив академік Павлов, опирається вона в своїх студіях над психікою людей і звірят, виключно на дуже реальних дослідках, де найбільшу роллю відігравали скальпель, мензурки й годинник.

Школа ця ділить усі відрухи людини, а значить і ціле відчуження життя на дві ділянки: слабших, умовних відрухів і сильніших, абсолютних.

Одні - віддають вражіння, накинени обставинами й оточенням. Там, знане нам із щоденного життя, плетиво постанов, ускладнень, вирішень і конфліктів. Там грає роль д у м к а, мисль. Там є те, що охоплюємо логікою та спостереженням, що служить до різничування оточення й до вміння жити щоденним життям.

Другі - це те, що 'держить людину при житті, вияв вегетативних осередків, живло цілої людини. Там є основні речі, яких повставання ще окреслити не вміємо і які логічно себе не проявляють. До цих відрухів людина звертається, коли хоче "знайти себе". Звідти дістає відповідь, найчастіше в образі чи ритмі, як утвердження, як певне прояснення, повноту в нерівності й суєті поверховних відрухів. Ці панівні відрухи - звемо за Павловим абсолютними. Абсолютні відрухи, а не думка, дають остаточне вирішення і накази людині в її життєвих посувах, в її дії.

Павлов працював, здавалося б, у найбільш матеріалістичній державі, в СРСР, найбільш матеріалістичними засобами і його теорію вважають за матеріалістичну. Тимчасом сам він був глибоко одуховленою і релігійною людиною.

Не треба дивуватися цьому, - в своїх дослідках дійшов він до біологічно найбільш сильного джерела життя, до самого джерела мітів.

II.

Н а к а з и м і т у. Міт не повстає з щоденності, з тої щоденності, що ми знаєм і контролюєм. Міт не зв'язаний із щоденною логікою.

Зате ще менш подібний він до якоїсь буйної, фантастичної гри мрійників. В нім нема нічого випадкового. Це - дійсність, тільки глибша від щоденної. Це те, що дає людині відчуття сил, які складають її і кермують її життям. Це не жадна байка ані казка.

Та справжня дійсність, це ті глибокі - прагнення, очікування, страхи, які перетикають ціле щоденне "логічне" життя, і є більш справжні, як воно ціле. З цієї справжності виростає міт. Спливає в нім усе з потайних змагань. Витворений з них міт дає відчуття межі життя, докрайності, повноти. Він кличе до дії. Яким чином?

Збільшує життєве напруження найбільш важких | вегетативних |

осередків людини, а ці впливають на посилення цілої життєвої тканини. Так, напр., діє на хвору людину сприйнятий міт про збавителя, про надприродні, надщоденні сили.

Міт найглибше відчуває та людина, яка найбільше відчуває в собі боротьбу сил. Про бої в людині й її душі можна те саме сказати, що й про бої в душі народу. Не в тім річ, щоб одна суперечна сила знищила другу суперечну, а в тім, щоб їх згармонізувати в одну ще більшу силу.

До одності стремить душа людська. Було б дуже похлибно й негідно - втікати від суперечностей. Не меншим гріхом забивати в собі щось своє і стати калікою з власної вини. Бо ж наказом життя є жити і бути сильним у житті, не втративши многобічності.

Шукати сили в собі, - що то значить? Отже є сили в мені, коли я їх шукаю? Але навіщо ж я їх "шукаю"? Чи ж не можуть вони діяти? Чи ж вони не сили? А коли так, то чому ж ті сили не сильні?

Бо ті сили не мають своєї м і р и. А міру дає їм образ співвідношення їх - коротко, міт.

Це-неправда, що складні натури, це зявляє сучасне | "дві душі і більше в одних грудях" |, - лише доля колись була для них ласкавіша.

Колись, чи грек, чи іранець могли спинити розгін тривоги в собі і дати собі відчуття спокійної, внутрішньої єдності. Боротьбу сил у собі вони могли вбрати в образ власного міту. Так було довго.

Тимчасом, що сталося? Хто знищив міти одиниць і народів, хто розгубив їх, чому так убого живуть люди в наших часах?...

III.

П о п е р е д н ь о с т о л і т т я. Жадне століття не нагромадило стільки книжок, як попереднє. Здавалося б, воно найбільш дало там спасених мітів.

Тимчасом, сталося не так. Коли вже вісімнадцятий зматеріалізований вік дав розклад попередніх багатовікових мітів, то девятнадцятий - це вже не розклад, це страх перед мітами.

Що є його книжки? Втеча від міту, матеріалізм. Хто бачив під мікроскопом молекулярні частинки, як вони здригаються, біжать, крутяться, підскакують без перестанку, той знає, що є рух Брауна. Власне такий рух описують книжки минулого століття, однаково чи лірика, чи новела, чи повість, чи як вони там себе звуть. Чи ж варті вони уваги хоч би й найталановитіші? В них тільки й є здригання людських матеріальних частинок, пізнавальних п'ятьма людськими відчуттями. Найважливіше в них приходить, як відблиск чогось далекого, чогось між рядками. Решта - безсилість і розпач матеріалізму.

В девятнадцятому столітті бояться міту, - а щоб знищити міти, творять механічне змішання мітів, що досі були відомі.

Чим же ж іншим є це механічне змішання мітів, викладане в школі, в літературі, мистецтві, політиці, - як не їх знищенням? Що як не знищення стилю міста є будувати в нім на зразок усіх досі знаних стилів?

З трудом, навіть, найбільш творча одиниця може собі збудувати свій світогляд, тому розпачливо виглядають на тлі цього століття і Вагнер, і Кіплінг. В політиці - ліберальні націоналізми варті історичних матеріалізмів. Не тільки одиниці, але й цілі народи тратять лице, все затирається, автоматизується.

З жахом дивляться на це де хто, як Леонт'єв, шукаючи причини в якихсь поправках.

Звичайні мислєві системи |зрештою догідні й зручні|, як техніка, система просвіти, комфорт достигають до ніби міту, до змісту життя народів. Вони не є виразом глибокої абсолютної ділянки життя, вони не з живля, це - псевдоміти.

Приходить боротьба псевдомітів, що закінчується вже на наших очах. Вона допроваджує до найбільшого знищення як раз ті групи людей, що впроваджували ці псевдоміти - інтелектуалістів і заможних людей.

Приходить час найбільших живлових нещасть і то дивно, навіть, тепер ще шукати визволу для психіки одиниць і народів у тих псевдомітах, що прагнення до них нищить і руйнує життя. Починаємо пізнавати час живлових нещасть.

IV.

П р и х і д н о в и х м і т і в. Найбільша внутрішня уважність, - це уділ людини в грі живлових нещасть. Тоді тільки видно, яка то мізерія - забаганка і перехвалювання одиниць.

Як мала дитина може підпалити великі будівлі, пустити небезпечну воду через греблю, викликати вибух велитенської фортеці, - а далі не знає що робити, так і одиниця провокує, а не вирішує у грі сил.

Запізно пізнають і військо, і вожді, хто їх провадить і хто приділяє землі народам? Запізно, бо тоді, коли видно вже всім, що не їх людські твердження важні.

До пізнання гри тих сил нема іншої дороги, як покора і зближення до свого міту.

Чому покора? Це не образливе слово, це ключ до стану творчого надслухування того, що говорять найглибші голоси. Це - попросту велика уважливність до життя.

Бо ж міти помімо всіх заперечень і погрозень у примітивнім матеріалізмі, - цілий час діяли і діють тепер серед людей і серед народів. Особливо добре відчуваємо це тепер у грі стихій.

Ми можемо говорити тепер про окремі сили. Вони, як вітри над долинами трав, гнуть цілі простори то в один, то в другий бік. Можемо говорити про ангела Гніву, що блискає, про ангела Голоду, що підводиться, і про демона Знищення, що повзе, про Помсту, що пролітає, і духа Смерти, що наступає.

Такими окресленнями |що ближчі Біблії| докладніше окреслимо сучасність, як усіма теоріями книжного дев'ятнадцятого століття.

Який же це час, як не явний час мітів? Яка ж це дорога, як не дорога до єдиної, справжньої дійсності, дійсності найглибшого?

Річ іде про живий міт, міт, що діятиметься тепер. Котрий то міт?

Є хемічні реакції, що в них первні зростають і змінюють колір, і температуру, і смак. Власне те, що дає нам тепло, смак і забарвлення, як найбільш життєве в своїй напруженості, - то сучасне.

Ввійти в свій сучасний міт, то найбільше благословенство і визвіл народу. Він знаходить себе.

Нарід, що має свій переживаний міт, має найбільшу повноту свого існування. Жаден інший нарід уже не накинє йому свого змісту, жадні події - удачі чи невдачі - його не позбавлять того міту. Лишень фізичне знищення відбере йому його міт.

Та й тоді він зістається в історії, як носитель нетлінного

міту. Память про народи, це ж пам'ять про їх міти. Деякі ці міти так і зісталися з назвами, як грецькі, римські, єгипетські. Саме ж головне, що міти виповнюють собою. Навіть такі вузькі, порівнюючи, міти, як міти експансії малих народів, що не мають всесвітньої вартості і ті становлять найбільші цінності для них. За ніщо на світі угорець не віддасть свого міту корони св. Стефана і т.п.

Бо вартість міту в тому, що він дає для цілого народу відчуження того, що св. Августин зве *ф і н і с* кожної речі, дає найбільш насичену границю існування, його *г р а н ь*.

Врешті й вартість індивідуалізму інакше в світлі живого міту. Тепер ніхто не наслідиться говорити про героїв, що власними людськими силами вивихили себе. Вивихує одиниці тільки зближення до свого міту. Зближення це йде довгими зусиллями, або коротким просвітленням.

Але одиниця стає дійсно великою, тільки втілюючи свій міт.

Всі інші великості людські - марні в очах людей, бо люди живуть мітами.

V.

Н а п о р о з і у к р а ї н с ь к о г о м і т у.
Прийде час, "оттоді я все покину і поїду до самого Бога", а тимчасом буду з вами, доки не сповните мого заповіту! - це зміст Шевченка. Час Шевченка - це час проповіді нової моралі.

Його проповідь скермована проти старих способів життя дворянства, безоглядності церковної й бюрократичної рутини, самоволі панів і царів. Він і проти свого старого, і проти чужого, хоч би й нового. Тільки своє нове й моральне. На те він і вийшов на землю, щоб показати українцям шляхи очищення.

Ця моральна проповідь прийшла у всі закутки нашої землі, з нею довго змагалися передшевченківські способи життя, але починають вмокати.

Тимчасом Шевченко тільки вступ до дії, це молитва перед дією.

"Коли хочеш не боятися вогню, - каже стара приказка, - прийми його в свою свідомість".

Шевченко - то вогонь очищення, і Україна ввійшла в той вогонь і є в нім.

Шевченко вказує на свою роль, - як тільки земля його буде остаточно очищена - він відійде, він своє зробив.

Він має вказати шлях до обітваної землі. Заповіт його, - пройдіть цей шлях! Коли ж станете на порозі обітваної, будете йти вже іншою дорогою. Він тужить до обітваної землі, але вона йому неясна і невиразна.

Але ми знаємо, - це міт. І проповідь Шевченка веде до порога брами, до обітваної землі міту.

Шевченко дав моральну підставу сучасному українству, дав вказівки до морального очищення, - але не дав більше. Більше намагалися дати люди Шевченківської доби.

Дві головні течії є в Українцях дотеперішніх часів: приспівувачі і відтягувачі.

Одні відтягують момент ставання народу перед власним мітом. "Нарід не дозрів ще до того; головне, це природне дозрівання; одиниці мусять підождати, аж довершиться природний процес у народі!" Це зміст світогляду Володимира Антоновича, галицького позитивізму, більшості науковців, економістів, політиків.

Другі прикладають більшу вагу до власних амбітних зусиль та до легкості зацеплення мітів у свій нарід. Пригорщами приношено ці чужинні міти з усіх боків. Їздив Куліш на захід, сягав думкою аж у Туреччину, в Росію. Сягав Драгоманов аж до Швейцарії.

Менші люди брали перший ліпший псевдоміт девятнадцятого століття, як надзвичайну духову поміч своїм. Останні роки особливо яскраво показали, що може зробити звичайне малювання чужого духа та присвоєння чужих мітів. Ці останні роки 1914, 1917, 1941 - це все етапи великих передчасних захоплень.

Та одночасно дозрівали міти в самім народі. Передовсім міт фізичного розросту і укладання себе в нові теренові форми.

Але коли б ми ще раз оглянулися на роки 1840-1940, то вразила б нас ця надзвичайна симпатія і розголос чужих мітів і псевдомітів серед української верхівки. Це зявище характеризувало не тільки приспівувачів, але й обережних відтягувачів в справі формації українства. Минуле століття - це століття найбільшого очаровання чужинством в Україні. Такого століття хіба не було в українській історії.

VI.

О п у щ е н н я в с і х м і т і в. "Так мені добре, так мені добре, що добре мені так", - пише один із мільйонів молоді, які пішли шукати щастя до чужого міту, і чужої сторони. Це - сучасна молодь.

Ця молодь їздила далеко на схід пізнавати Його міти і доходила аж до меж океану й Манджурії, пізнавала й захід аж до берегів данських і голландських, - і вертається знов з думкою: там нема наших мітів. Назпаки - чужі міти - страшні й небезпечні в своїм упливі, як біснування. Ті, що їх приносять то тільки біснуваті, з яких біси виходять, сповнюють мирні стада і вверчають їх собою у провалля.

Не в тім міти важні, що то - ритм, що то - барви, що то - оповідь і заклик, а тим важні, що то - визвіл.

Те, що в душі сумнівне, те в міті розвязка.

Як поступити, скажім, із злом, що до мене зближається? Як розпізнати Його поведінку, як тим самим знайти і перемогу над ним?

Безпосередня відвага каже, - іди проти зла - простовіч. Ні, каже міт, коли зло є сильніше від тебе, не придивляйся йому простовіч, воно тебе заворожить. Дивись, як відбивається це зло на інших, не йди на доторк з ним. Коли в дзеркалі чистих інших, як у дзеркалі металювого щита, розпізнаєш зло, - то знищи Його, як Тезей відрубав голову Медузі, дивлячись на неї в дзеркалі свого щита.

Всіх сучасних Українців можна поділити на тих, що це в полоні мітів з минулого століття, на тих, що втратили всі міти, і на тих, що готові прийняти і нести свій міт.

Гори книжок можна писати про чуттєві суперечності в душі одиниці або в душі народу, - але надарма. Жадна напірова логіка і педагогіка не поможе, - а визволить міт.

Знайти для себе той справжній міт, - то найважливіше завдання життя. Цілий час Його шукаємо, - ходимо по книжки, по кіна, по театри, по оповіді й по казки, а все нам мало. Коли побачимо пролиту кров, велику муку любови, гніву чи вмирання, то підходимо туди, затаївши духа, - є у всім тім якийсь хоч і чужий, але справжній визвіл, - ану ж може і свій міт там знайдемо?

Так само ходимо й по чужих народах, дивимось на їх страждання і триумфи, і шукаємо і примірюємо їх міти, - і відкидаємо.

Чужі - недобрі, а свого не видно. Здається нам - опустили нас усі міти.

Темний Схід - нам, і темний - Захід.

Що приніс нам Схід? Палючі і страшні посушливі вітри, вали

летючого піску, що засинає все зелене, хмари сарани, що все відає і хмари наїздів. То говорить нам голос із давнини.

Про захід із калем говорить голос сучасності. Що від Заходу прийшло?

Життя для о д н о г о зробив нестерпимим, покликав тривогу без змісту, самогубство і слабкість, і кастровану творчість; життя для д в о х зробив нестерпимим, покликав низчі інстинкти, пліткі прагнення, плескі взаємовідносини мужини і жінки; життя для в с і х н а с зробив нестерпимим, покрив нас почуттями понизження, другорядності, самоамання і безвихідності.

Прийняття Заходу, що сталося не так давно, то страх, що, коли він проміне, дасть нам с е б е, але не захід.

Ми - Південь на сході Європи. Нам Схід і Захід - щось окреме.

Нам далека й Північ. Завжди була далека. Коли ми вибирали релігію, то вибрали й її, і знак свого життя - в півдня, - в Лізантії, в Кавказу, в Овії, навіть, але в Півдня.

Безпосередня Північ - щось випадкове в нашій історії й світогляді. Останнє століття намає в народі, то було передчуття, що зно в Москві зростає і впаде на нас. Т.зв. сепаратизм інтелігенції мав в собі це, а це більше було це видно в утробі нас, що йшли на південь.

В 1919 році прийшла до нас ця безпосередня наша Північ, - посухуна з ідеєю істеричною, нищительною і безнадійною, як московські болота, берізки й голод.

Схід, а потім Північ і Захід прийшли, як допуст, щоб ми були собою.

Ми могли вибирати. Свобода волі й полягає на тому, що вибираємо міти, а раз узявши їх за свої, тримаємо аж до загибуні. Ми вибрали Південь.

VII.

М і т П і в д н я. Від спокоєвіку й до нині життя на нашій землі обернене чолом до Півдня.

Тепер духову хату, світогляд, обертаємо вже свідомо тільки на Південь!

Чи бачите, як хати цілого величезного краю дивляться вікнами в один бік - на Південь, - це обернене в той бік чоло цілої землі.

В цьому краю не славлять ані сонця, що сходить, ані сонця, що заходить. Його славленням є сонце в zenіті. На домах Волих і на домах княжих - горять символи сонця, блискучі диски. В олтарі на животі знак сонця оберігає св. дари [монетранція], він є й на брочках священника, він у формі натеріції несений перед хоругвами. Знаки сонця в zenіті є й на символах вічного життя - писанках, на будівлях, на різьбах і малярствах.

Знак Півдня, знак сонця в zenіті, це знак зосередження, образ серединності. Перед ним бліднуть усі інші символи народів.

Коли наш нарід вибрав свій міт Півдня?

Чи то може тут, що зісталась від переселень з Півдня?

Людські пересели, то плів рідини. Як густа тепла кров, течуть переселенці, як вулканічна лави, що йде вперед і застигає. Пересели обтікають гори, протискаються через гірські просики, обтікають долини, і стають над ріками, заповнюють собою річні долини. І вітер, що віяв похоторік над Тигром і Євфратом овиває ті ж самі лиця і гарби уже над Каспієм, ще за кілька літ обвітрив їх над Доном і Дніпром. Приходить ще весна, ще п'ять, ще десять, ще десятки, ще сотні весен, - і ось мазанки, що білили в Месопотамії і в малій Азії, ясно забілили над великими ріками: Вористеном, Тирасом і Тагаїсом...

Чи то може Південь сам вплинув з високих південних гір у наші долини, і ми вибрали Його?

З Кавказу, з Анатолії, з Ірану, що за Кавказом вищиться, приходили міти.

Той Іран - це джерело духовости давніше і триваліше, від греків і юдеїв. За Геліядою і Одесою вищиться, як один із храмів - пірамід велитенське П'ято, в своїй духовій давности - монументальне.

Чи земля Дажбога, Іран, є такий далекий від нас? Та в цей вузол гірських хребтів як би завжди звязував у собі розкинені хребти Карпат, Пили, Кавказу, що тягнуться в бік Іранських узгір'їв. Перший Ельбрус, осередок легенд, вітає нас уже на Кавказі, інші Ельбруси видаються вже далі на південь, в Гілянні, в Мазендарані, в Індійському Кавказі, як знаки дороги мітів.

Більше знайдемо в українській землі духових скарбів, зв'язаних з Півднем, як із західними краями. Близьче нам Каспійське море, як Балтійське. Коли ж пошукаємо найглибших скарбів народньої думи, і найдавніших шматків віри, то знайдемо над своєю землею образ життєдайного Ірану...

Можемо роздумувати над минулим, але найголовніше це те, що мит Півдня в нас тепер творить життя, - він живий.

В своїй розрості, в своїх державних посухах, ми від тисячоліття йдемо на південь. Ідемо до берегів свого моря.

Зустріч українського суходолу з українським морем - це та доба, в якій ми живемо, і це зміст її. "Зустріч з морем!" - це тепер головне. Про далі не говоримо, хоч знаємо, що то море, то дорога до дальшого розвою міту.

Значіння цього міту все більше зростатиме, як одночасно зростатиме розчарування псевдомітами минулого століття. Вартість Його визначить усе більше обезцінення дотеперішніх вартостей і з півночі, і з заходу. Психологічно беручи - значіння Його тоді буде сто процентове для українського народу, коли наросте знехочення до життя з ділянки слабших, умовних відрухів. Постанови, конфлікти й ускладнення, що впливають із цього поверховного трактування політики й суспільного життя, - в час живла мізернішають і є нереальні.

Реальним тепер стається тільки велика реальність "знаходження себе". В тім знаходженні себе сховане єство дії, незалежної від цілого світа, а тим самим вільної дії, внутрішнього визволення.

Врій Ліна.

РУССИЖОН НА АФОНІ.

І. С л о в ' я н и н а А ф о н і .

На Афоні з давнього часу жили й живуть різні православні народності, - греки, гоузини, вірмени, румуни, але найбільше тут греків, - вони панували на Афоні в давнину, панують і тепер. Слов'яни появилися на Святій Горі дуже рано, - уже з Уставу 971-го року видно, що були вони на Афоні, /1/, але в малому числі. Пізніше число це все збільшувалося.

Тесь поміж 1046-1049 р.р. на Афон прийшли болгари й оселилися в грецькому Зографському монастирі, і з того часу цей монастир став болгарським монастирем. Сербський король Степан Неманя прибув на Афон тесь року 1197-го, і зараз же відновив старого монастиря, - це монастир Хілантарський, що з того часу став монастирем сербським /і тільки пізніше - й болгарським/.

Коли латиняни заволоділи були Константинополем і Афonom, то Афон підпав був під владу болгарських царів - Асєня II /1218-1241/ й Калімана /1241-1246/. Болгарські й сербські царі багато допомагали Афону, давали монастирям гроші, мастки й т.ін., сюди ж вони приходили й помирати, наприклад Степан Неманя, що помер тут 13 лютого 1200 р., а його син, Св.Савва, був ченцем перше Ватопеду, а потім свого Хілантаря, якому й Устава дав. /2/. І в тесь час Афонові не мало допомагали болгари й серби.

Але свого слов'янського болгари й серби на Афон принесли мало. Послідник підкреслює, що болгари й на Афоні в своїм житті більше греки, як слов'яни, а монастирі Зограф і Хілантар - це простий переклад на слов'янську мову грецького життя /3/.

/1/ Богосл.Енцикл. II.196. И.Соколов: Состояніе монашества, ст.229.

/2/ Устава цього див. У "Гласник српскогo ученогo друштва" 1866 р. т.XX кн.3, Београд.

/3/ К.Леонтьев: Восток, 1885 р. ч.І. ст.35 і 37.

2. Український монастир Богородиці Ксилургу.

Українці на Афоні добре відомі уже з XI-го віку. Як знаємо, наш преподобний Антоній, оснóвник українського монашества в Києві, до 1051 року перебував на Афоні. Треба думати що він тут був не конечно першим, -тому, може, й пішов він на Афон таким молодим, що дорога до нього в Україні була вже добре відома, а виходячи з Афону, позоставив там своїх товаришів, що не мали охоти вертатися додому.

Дослідники історії Афону підкреслюють, що українці, які тоді звалися руссами, здавна мали на Афоні свого окремого малого монастиря, збудованого ще до 1030 року, що звався "Богородиця Ксилургу" /цебто Теслі/; при цьому українському монастиреві був храм у ім'я Успіння Богородиці. /1/.

Цей Богородичний монастир свою назву Ксилургу / *ten Xylourgos* / одержав від свого ктитора, по прізвищу *Xylourgos* /столяр, тесля/, грека, який, як показують афонські акти, жив у Солуні. І ось цей монастир і став першим українським монастирем на Афоні, може власне тим, де жив преп. Антоній Печерський, бо він пішов на Афон без знання грецької мови, а тому мав би триматися своїх.

На жаль, ми дуже мало знаємо про долю цього монастиря, бо про нього в дуже мало історичних джерел. Повстав цей монастир чи не в X-му віці, й був населений грецькими монахами. Як показує акт, в 1030 р. ченцям Богородичного монастиря було вже тісно в ньому, і тому ігумен його, Феодул, прикупив у Дмитра Халкея /Ковача/ його маленького монастирка, куди й перенеслася частина братії. Руїни цього Ковачевого монастиря знаходяться ще й тепер недалеко від Ксилургу, й тепер звуться "руськими", цебто українськими.

Десять того ж часу ігумен Дометієвого монастиря Григорій подарував був Богородичному монастиреві маленького кавалка землі при морі на пристань, а Феодул побудував тут хату з повіткою для лодок. Але незабаром по цьому, за Феодулового наступника Ісаникія, ченці Дометієвого монастиря зруйнували хату на пристані й відняли саму пристань. На скаргу монахів імператор Костянтин Мономах /1042-1055/ заарядив слідство, і справа кінчилася тим, що року 1048-го дали Богородичному монастиреві інший кавалок землі замість подарованого.

З іншого акту бачимо, що року 1071-го монастир Ксилургу судиться з сусіднім Скорпієвим монастирем за землю.

Число українців на цей час на Афоні вже збільшувалось, але жити їм разом з греками було не вигідно, бо українці певне ж хотіли відправляти Богослуження слов'янською мовою, а не грецькою. І вони звернулись з проханням до тодішнього імператора візантійського Олексія I Комніна /1081-1118/, щоб він дав їм монастиря на самостійне життя. І імператор Олексій, дець на початку свого царювання, наказав передати

717 Порфірій: Описаніє монастирей афонських, ст.58, його ж: Первое путешествие, ст.75.

И. Сокрлов: Состояніє монашества, ст.245-246. "Богосл. Енцикл". т. II. ст.204-205.

українцям монастиря Ксилургу на повну власність, про що свідчить запис десь 1084 р. на рукописній топографії Афону /1/.

Не виключене, що великий князь Київський заступався за своїх підданців на Афоні, чому й вони й отримали окремого монастиря, незалежного від греків, що було на той час справою не легкою.

Про українського монастиря на Афоні Богородиці Ксилургу маємо важливого грецького акта з 1143-го року, складеного з приводу передачі майна новому ігуменові Христофорові по смерті попередника. /2/.

З акту бачимо, що при монастирі був храм Успіння, а в ньому жили тільки самі українці, мав він свої "руські" богослужбові книжки церковно-слов'янською мовою. З акту видно, що українці давно вже живуть у цьому монастирі, бо є речі старі. Монастир був, здається, кіншівним. Ченців у монастирі не було багато, як свідчить про це число описаних речей, яких 12-15 осіб. Монастир був бідний.

Опис майна 1143-го року українського монастиря Пр. Богородиці перелічує й всі його богослужбові книжки, - й всі вони були "руські" /українські/, а грецьких серед них нема, а це свідчить, що в цьому монастиреві жили вже самі українці. Ось ці книги з опису 1143 року: Апостолів 2, Службеників 8, Октоїхів 2, Ірмологіїв 2, Синаксарів 4, Притчі 1, Миней 12, Патерик 1, Псалтир 2, Св. Єфрем 1, Св. Панкратій 1, Часословів 2, Номоканон 1.

Облачення церковне походило з України, що зазначено тут словом "руський" /український/: Єпитрахіль руський золоті парчі, наручник руський, такий же наручник руський старий.

В 1845-му році в цьому українському монастиреві Ксилургу відомий славіст В. Григорович знайшов знамениту глаголицьку пам'ятку початку XI-го віку, т. зв. Маріїнську Євангелію. Якщо ця Євангелія була в цьому монастирку від його початку, то це буде та Євангелія, яку читали українці ще десь на початку XI-го віку. А коли так, тоді це був би міцний доказ уживання українцями глаголицького письма в найдавніший час, /3/ тоді можна б було говорити, що Маріїнську Євангелію списав українець десь із болгарського /чи сербського/ оригіналу; тоді стали б зовсім ясними ті ознаки мови цієї пам'ятки, що в'яжуть її з українською /4/, зрозуміле б було тут і вживання ш замість шт. /5/.

Таким чином Богородицький монастир Ксилургу був першою найпавнішою оселею українських ченців на Афоні. Так повстав на Афоні перший український монастир, перший Русси-кон, ще за нашого великого князя Ярослава Мудрого /1019-1054. В самому монастирі передається з роду в рід, що він заснований власне за князя Ярослава Мудрого та за його старанням.

/1/ !п. Порфирій, "Ж.М.Н.Пр." 1848 р. ч. 58 ст. 133.

/2/ Акти Русскаго на Св. Аѳонѣ монастиря, 1873 р. ст. 51. Звідти беремо й інші акти.

/3/ Див. Проф. Ів. Огієнко: Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян, 1938 р. ст. 138-139.

/4/ Проф. І. Огієнко: Пам'ятки старослов'янської мови X-XI віків, Варшава, 1929 р. ст. 65-66.

/5/ Проф. І. Огієнко: Повстання азбуки, 1938 р. ст. 133 параграф 9.

Уже в старовину, в 1497 році про повстання Руссика писали, що він "из старини бже строенія великих князей русских /-українських/ от великаго Володимера". /1/. Наш подорожній В. Григорович-Барський розповідає, що на церковних дверях Руссика було написано, що він заснований в літо 1052. /2/

За царя Мануїла Комнена /1143-1180/ число українців на Афоні так сильно зросло, що їм стало зовсім тісно в Ксилургу, і треба було конче подбати про ширше приміщення. Тоді їхній ігумен Лаврін року 1169-го звернувся до Прота Св. Гори з проханням дати для українців більшого монастиря. Українські ченці в акті 1169 року пишуть, що вони в Богорічичному монастирі "постриглися й багато потрудилися, й багато витратили на його підтримку та розбудову", а також, що "в ньому постриглися родителі й родичі їхні", а це все вказує, що українці на Афоні були вже давно перед 1169-м роком. /3/

Українці були вже тоді відомі, як монахи пильні в чужинному житті, і Прот та його вся Рада "по довгому огляді та загальному обміркованні" 15 серпня 1169-го року постановили "дати, передати й віддати" українцям монастиря в ім'я св. великомученика Пантелеймона. /4/

Рада Ігуменів, передавши українцям Св. Пантелеймонівського монастиря, хотіла забрати від них монастиря Богорічичного, й віддати іншим ченцям, але ігумен Лаврентій на те не погоджувався: "Як же це можна? - боронився він перед Протом. - Ми всі були там пострижені, наші родителі й родичі там помиралі, ми своїми трудами обновили свого монастиря й підтримували його". І протат позоставив старого монастиря Ксилургу за українцями. Але Протат застеріг, щоб Ксилургу й далі звався монастирем, а не подвір'ям, і щоб у ньому жив екном з ченцями. У цьому акті 1169-го року монастир цей зветься "Монастир Ксилургу або Руссів" /цебто українців/.

Про нового українського монастиря Св. Пантелеймона, що був даний українцям, в акті 1169 р. читаємо: "Хоч цей монастир улавнину був і багатолюдний і вважався першим поміж другорядними обителями своїм розміром і величністю, але тепер він знаходився в повному упадку за недостатком монахів і за недостатком коштів на підтримання, так що деякі його стіни та келії поруйнувалися, та й ті, що ще стояли, готові були впасти". Отже, як бачимо, українцям треба було покласти багато труду та коштів, щоб відновити цього напівпоруйнованого монастиря. Але українці цього не боялися, й скоро перебралися до нового монастиря Св. Пантелеймона. Він знаходився на західному березі Афону, недалеко міста Кареї,

/1/ Карамзін, т. VI. прим. 629 ст. 101.

/2/ Письма Святоторца, Спб. 1850, ч. I ст. 45.

/3/ Див. "Акти Русскаго на св. Аѳонѣ монастиря Київ, 1873 р., акт ч. 7 ст. 75, - Е. Голубинскій: Исторія Русской Церкви, т. I ч. 2 ст. 623, 1881 р. И. Соколов: Состояніе монашества, 1894 р. ст. 254-255.

/4/ Порфирій: Описаніе монастырей Аѳонских, "Ж. М. Н. Пр." ч. 58 ст. 137. Акти Русскаго на св. Аѳонской горѣ монастиря, 1873, ст. 71 і 75. Соколов: Состояніе монашества, ст. 254-257.

навпроти Іверу.

Дальша доля Богородичного монастиря мало відома. В 1561 році, як показує турецький акт, в монастирі Ксилургу була одна церква й десять домів з виноградниками, садками та джерелами.

Року 1803-го, коли в Руссиконі запроваджено кіновію, тоді ж Ксилургу переіменований був на Скита, при дикей /кєрівникові/ Езекиїлі.

Десь перел 1810 р. Богородичний Скит перейшов у руки болгар. Сталось це так, що болгарин Дикей Селевкій /+10.УП. 1864/ відкупив в українця монаха Геомана й інших право жити в Скиті Ксилургу зо своїми рідичами. І стародавній Богородичний монастир перестав бути українським.

Року 1820-го в Скиті Ксилургу побудована була друга церква, на клаловищі, на честь болгарського святого Івана Рильського.

Під час повстання греків 1821-го року Богородичний Скит сильно постраждав. Монахи його вивезли зо свого Скиту всі церковні речі, серед них багато стародавніх, на острів Псару, де й сховали їх у міській церкві. Але турки взяли острів, а церкву взірвали, і всі сховані там речі загинули разом із зібраними там народом...

Коли 1831 року монахи вернулися на Афон, Скит Богородиці й далі позостався в болгарських руках, але в залежності від Руссикону, цебто від Св.Пантелеймонівського монастиря.

Скит Ксилургу й тепер знаходиться на своєму стародавньому місці, - на лівому боці потоку Юфта, навпроти Скиту Іллінського, на схід від Руссика. Зберіг свою стародавню назву й тепер /І/. В Успінській церкві цього монастиря знаходиться Образ нашого українського святого - Святителя Димитрія Ростовського /2/.

3. Руссикон чи Українікон.

Ось оцей другий монастир, набутий українцями в 1169-му році, і став відомий в історії Афона як монастир руссів, або Русикон чи Русик. На той час, коли вперше повстала ця назва ще для монастиря Ксилургу, руссами були тільки українці, а тому Руссикон - це Українікон. Монастир Св.Великомученика й цілебника Пантелеймона звався ще монастирем Солунянина, бо перший основник його походив з міста Солуня. Це був монастир перший з другорядних, але на 1169 рік, як ми бачили, був сильно запущений.

Разом з монастирем українці одержали в 1169 році також і його невеликі маєтки, - "декільки келій в Карей, ділянки землі й інше рухоме й нерухоме майно, яке тільки належало монастиреві" /акт 1169-го року/. Трохи пізніше Руссикон набув собі два маєтки: один у Солуні, а другий у Каламарії.

І Руссикон став добре розвиватися, бо українці-ченці пильно працювали біля нього. Українські князі, треба думати, щедро допомагали йому, й монастир нестачі не знав. Є не-

/1/ Письма Святогорца, Спб.1850 р. т.І. ст.46.

/2/ Там само, т.ІІ ст.204.

редання, що Руссикон здавна звався монастирем царським, /1/ а це вказувало б ясно, що ним зацікавувалися українські князі.

На жаль, історія Руссикона ще мало в нас вивчена, хоч цей монастир надзвичайно важливий в церковній історії Сходу. /2/. Мало, або й нічого не знаємо, як жив цей монастир, коли він був на початку виключно українським.

Зносини Руссикону з Сербією розпочалися з другої половини XII-го століття, зарез же по переході Св.Пантелеймонового монастиря в руки українців. Року 1180-го в цих зносинах трапилася полія, що на цілі століття позначала Руссикон з Сербією. А саме цього року прийшли до сербського короля - жупана Степана Немані святогорські ченці просити милостині. Між цими ченцями був і один українець з Руссикону: "Слущися же один от них Русин родом, инск не прост, но искусен сказаемим." Цей українець своєю освітою та красномовністю зробив сильне враження при сербському дворі. У жупана Степана був син Растько /Ростислав/. Він заслухувався красномовними оповіданнями українського ченця про ангелоподібне життя на Афоні, і це так вплинуло на молодого княжича /мав 17-18 літ/, що той вкінці втік з українцем на Афон до Руссикону. Погоня нагнала Растька в Руссиконі ще не постриженим, але він обманив посланців, постригся вночі, а на ранок з високої башти скинув посланцям "свои златозорние власи и княжеское одеяніе". Таким чином Растько став Савою. Це той знаменитий Сава, що пізніше, вернувшись на батьківщину, упорядкував сербську церкву, здобувши їй незалежність. Він був першим сербським архієпископом, а по своїй смерті /+ 1237/ захований до сонму святих /пам'ять його 12 січня./ 3/. Таким чином український чернець святогорець спричинився до найбільшої полії в початковій історії Сербії, - до впорядкування й автокефалії її Церкви.

Зв'язки Руссикону з Україною скоро ввірвалися, коли в 1240 році вона опинилася під монголами, а трохи пізніше, з XIV-го століття вона й перестала існувати, як незалежна держава. Річні князі не могли вже плати помічної руки своєму монастиреві, і тоді він кинувся до королів сербських, - і вони прийняли Руссикон під свою опіку.

Але монастир біднів. А тут ще в 1312 р. трапився в Руссиконі сильний пожеар, що понишив його; між іншим тоді погоріли всі його стародавні хрисовули /царські грамоти/ та акти, чому ми й нічого не знаємо про українську добу життя нашого Руссикону. Монастир зовсім обіднів і занепадав.

Але сербські королі зараз же щедро допомогли йому, рятуючи монастиря з упадку. Між іншим, 1 січня 1347 року сербський король Степан Душан Сильний подарував Руссикону найбільшу потім його святиню, - голову Св.Пантелеймона, патрона монастиря; дав і кілька маєтків. Через два роки, 12 червня 1349-го року цей же король надав Руссикону право на повну незалежність від якої будь влади, - монастир залежав тільки

/1/ Порфирій, "Ж.М.Н.Пр." 1848 р. ч.58 ст.139.

/2/ Я подаю історію цього монастиря головню за Єп.Порфирієм, див."Ж.М.Н.Пр". 1848 р. ч.58 ст.128-158.

/3/ Ив.Малишевскій: Святий Савва, архієпископ сербскій, "Церковныя Вѣдомости" 1892 р. ч.9/.

від самого короля, як і сербський монастир на Афоні Хиландарський, відновлений Св.Саввою. Навіть Протат не мав права вмішуватись у справи Руссика.

З того часу сербські королі невпинно допомагали Руссикону, давали йому грошові допомоги, нові маєтки, або підтверджували право на старі. Сербська княжна Єлена, вийшовши за імператора Івана У Палеолога /1341-1376, і 1379-1391/, взяла Руссикона в свою опіку й уважала його своїм власним, і багато йому допомагала. Таким чином у XIV і в першій половині XV-го віку Руссикон цвів і розвивався.

Але по Косівським бої 1389-го року, коли Сербія втратила свою незалежність, а особливо по 1459 році, коли турки взяли Сербію вже зовсім в свої руки, Сербія не мала змоги допомагати Руссикону. А в 1453-му році впав і Костянтинопіль, - і візантійські імператори таксамо не змогли вже підтримувати Афона. Прийшли нові володарі, турки, й відняли в Руссикона майже всі його маєтки.

І Руссикон знову обіднів, обіднів так сильно, що Протат рятуючи його, передав Руссикона цесь у кінці XV-го століття грекам. Це, власне, й був кінець цього монастиря, як української обителі. Але грецький Руссикон /назва за ним усе таки полишилася стара, бо на Афоні старих назв монастирів не міняють/ скоро знайшов нових опікунів, що по падінні Сербії цілі віки стали допомагати Руссикону, - це були православні господарі Волохії та Молдавії, що часто справді щедро допомагали Руссикону й не раз рятували його від остаточної загибелі.

В Руссиконі зберігся так ваний Вакуфнаме, цебто турецький акт 1568-го року /976-го турецької ери/, /І/ важний для нас тим, що подає відомості про Руссика того часу. З акту видно, що в Руссику було 47 ченців, був він кіновільним, мав 98 келій і один тім з кухнею. В середині монастиря було 5 церков, та поза ним 1. 6 церкви й доми й по інших місцях, в кілька метохів. Мають також 15 пар волів, 25 корів, 25 буйволів та 50 кіз. Монастиреві наказується, щоб увесь його чистий дохід був роздаваний убогим. Давться право вільно обирати собі Настоятеля.

В 1568-му році трапилася нова велика катастрофа для Афону: султан Селім II /1566-1574/ відібрав у казну /вакуф/ всі маєтки монастирські, церковні й єпископські, але дав право пошкодованим викупляти їх. Це doprowadило ввесь Афон, а в тому й Руссикон до великого обідніння й заборженности.

З цього часу розпочинається в житті нашого Руссикона нова доба його життя, - доба російської опіки над ним. Року 1572-го цар московський Іван Грозний узяв під свою опіку Хиландарського монастиря, що втратив своїх сербських опікунів, а Руссику дозволив збирати милостиню в Московії. Треба думати, що тоді в Руссику панували греки, а тому цар не взяв і його під свою високу опіку. І з того часу збирання милостині в Московії стало постійним зайняттям Руссикону, яке не припинялося цілий ХУП-ий вік. Тяга до Росії сильно збільшилася, а Руссикон потроху наповнювався й москвинами, і ставав монастирем українсько-московським, спільним, при

/І/ Акта цього подає Єп. Порфирій у "Ж.М.Н.Пр." 1848 р. ч.58 ст.143-145, але неправильно зве його актом 1561-го року.

більшості грецькій, і тільки його стара назва Руссикон ще ясно свідчила, що це монастир з походження український.

Усі московські царі, починаючи з Івана Грозного, по trochu допомагали Руссикону, дозволяючи його ченцям вільно приїздити в Москву за збором милостині. Але вже цар Олексій Михайлович в 1660 р. обмежив цей приїзд одним разом на 4-5 літ, бо опіка Афоном ставала утяжливюю.

В ХУІІ віці державна сила Росії сильно зростала, а разом з тим зростав і вплив її на Афоні. Очі православного Сходу все дивилися на могутню Росію з надією визволення від турецького ярма. Св.Пантелеймонів монастир наповнявся росіянами все більше та більше, впливи Росії на Афоні зростали, і в 1705 році, з благословення Царгородського патріарха Гавриїла, Руссикон був повернений монахам росіянам, бо тепер уже забулося, що Руссикон - це Українкон. Правда, допомагав цьому монастиреві й гетьман Іван Мазепа, але він не дбав про українськість Руссикону.

На чолі Руссикону з 1705-го року став росіянин архимандрит Варлаам, якому патріарх Гавриїл поблагословив будувати нового будинка для Руссика. Щоб зібрати потрібні кошти, архимандрит Варлаам 15 літ /1706-1721/ їздив по Україні, Росії та Білорусі, збираючи милостиню. В виготовленому для збірок новому Пом'янину монастир зветься "новооруським", а його братія "новообраню".

Року 1725-го в Руссиконі побував наш поцорожній Василь Григорович-Барський, і він свідчить, що в ньому жили тоді самі руські, Богослужбу правили церковно-слов'янською мовою. Монастир значно підував: ігуменом уже був болгарин, монахів було вже тільки 4, а решта-послушники, а годуються, "яко же можуть, і яко же Господь їх упрямляєть"....

Монастир і далі біднів, бо натягнені російсько-турецькі стосунки припиняли російську поміч. І покінчилося на тому, що Протат, рятуючи Руссикон від запустіння, знову віддав його грецьким монахам. В 1744 р. В.Барський був удруге на Афоні, і в Руссиконі застав уже грецьке панування. Монастир зовсім обіднів: "ветхости ради келії падоша и вояся разворишася, монастирь же убог сий, сили не имееше воздвигнути я паки, ожидаючи, понеже же откуду Бог ему пошлеть руку помощи". Ченців у монастирі було тоді дець 10 чи 12.

Поміч прийшла знову від Молдавії й Валахії, яких воеводи стали щедро опікуватися Руссикон, - давали йому не тільки грошову поміч, але й мастки. І між 1760 і 1765 роками греки побудували для Руссикону нового, тепер меншого будинка, бо старий валився, на березі моря, на своїй пристані, а старий Руссикон позостався в руїнах, що виціні й тепер. Правда, це не надовго врятувало Руссикона, бо він і далі обезлюднювався, а будинки його падали.

Цього часу на поміч Руссикону прийшов багатий і впливовий Іван Франгопуло, що проживав на Афоні. Він упросив патріарха Каллиника, і той, щоб оживити Руссикона, в 1803 році запровадив у ньому кіновію, а ігуменом призначив відомого старця грека Сава. В нову кіновію вступило 12 ченців.

Ігумен Сава діяльно приймався за сплачування монастирських боргів, а також і за будову нового, вже третього будинка для Руссикона. В 1812 р. господарем Молдавії став Скарлат Каллімахі, що знав і любив ігумена Сава. І головню на кошти цього Каллімахі того ж таки 1812-го року розпочали будову нового монастиря й соборного храму Св.Пантелеймона,

а освячено в 1815 році. І до самої своєї смерті /+ 14 квітня 1821 р./ все щось будував енергійний ігумен Сава, фунда-тор нового Руссикону на Афоні.

Але в цей час на Афон спала велика недоля, - повстання греків привело на Святу Гору турецьке військо, що десять ро-ків /1821-1831/ нищило її. В 1831 році турки нарешті поки-нули Святу Гору, і в жовтні того ж року вернулися ченці до запустілого Руссикону. Ігуменом обрали собі учня покійного Сави ієромонаха Герасима. А що Росія помирилася з Турцією, то постановлено широко приймати до монастиря, - в надії на щедрю милостиню їхньої батьківщини.

І надії на цей раз не завели. З 1836-го року росіяни оселяються в Руссиконі, й допомагають, щоб до монастиря плив-ла щедра милостиня. І милостиня ця пливла з часом усе біль-ше та більше.

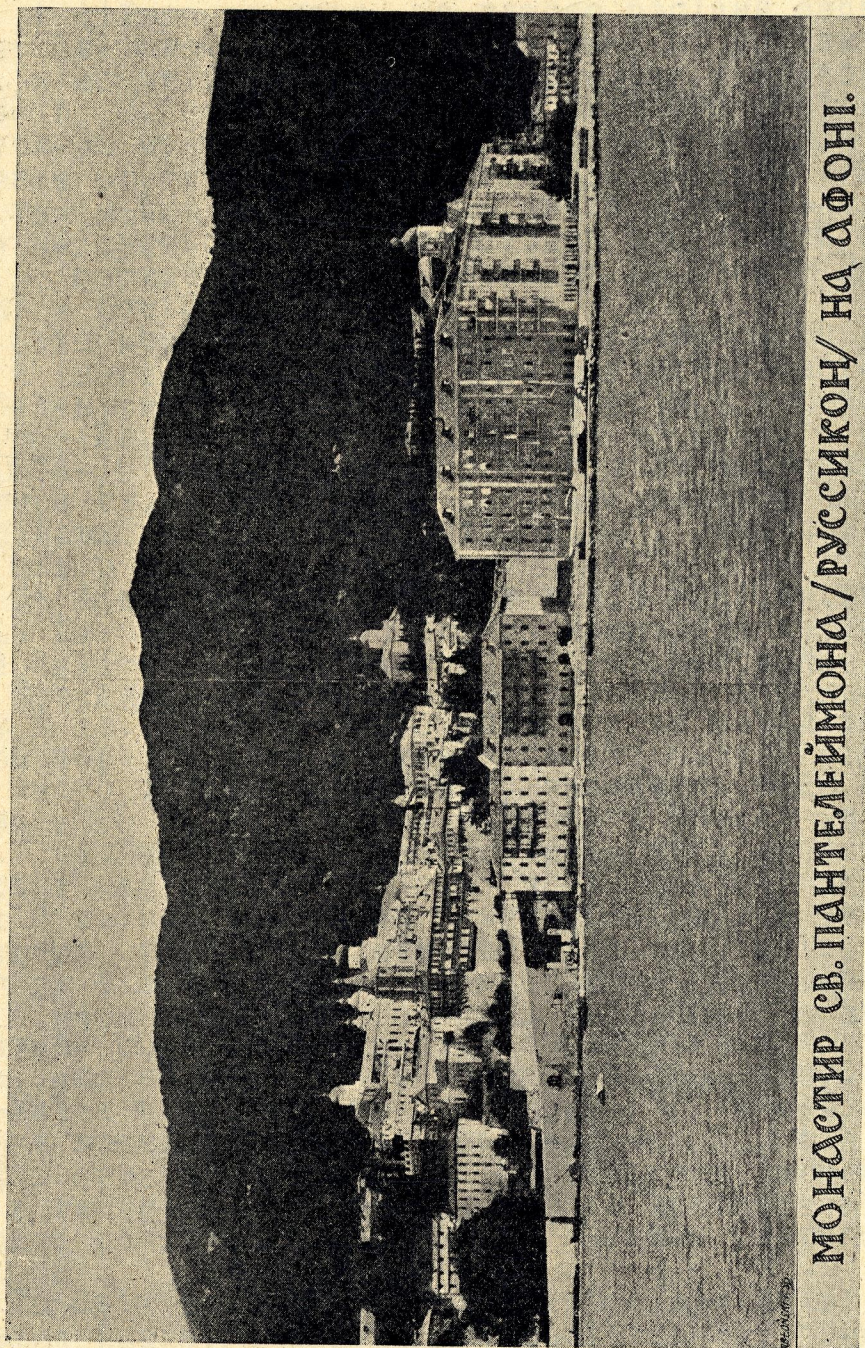
І з бігом часу Пантелеймонів монастир чи Руссикон став найбільшим монастирем на Афоні, а до того й найпли-вовішим, бо найбагатішим. За нового часу його будинки най-кращі. Він мав до 2000 ченців, що жили кіншівально, цебто спільножитно.

Вплив росіян на Афоні все збільшувався, бо власне Ро-сія, була тепер найсильнішою державою, що реально опікувала-ся Афоном. Росія здавна стала для православного сходу тим місцем, куди були звернені очі всіх, чекаючи визволення від турків. І коли в б.Константинопільського патріярха Діонісія /він був скинений з патріяршества в 1687-му році за те, що продав Українську Церкву Московії/ повстав план визволення з під турків, то він послав в 1688 р. до Москви свого пос-ланця з листами, і цим посланцем був архимандрит Павлівсько-го монастиря на Афоні Ісаїя. /І/. Це ясно вказує, як тоді ставилися до Росії й чого від неї чекали.

В ХУІІ і ХІХ віках Руссикон, що став нарешті монастирем російським, переживав як ми бачили, кілька трагічних моментів. Взагалі українські гетьмани, здається, забули за цього ста-родавнього українського монастиря, чи принаймі мало за нього збали, і цей стародавній український культурний центр на Афоні строатив свій стародавній національний наш характер. І після миру в Адріанополі, з 1831-го року Пантелеймонівсь-кий монастир знову сильно оживав, але вже як центр російсь-кий, й росте все більше та більше аж до року 1914-го, з яко-го починається його новий занепад і замирання.

Пантелеймонів монастир останній вік жив головню на гроші, що йшли йому з Росії, і ця поміч і держала його. В Україні та в Росії цей монастир мав свої багаті так звані метохи, цебто подвір'я, що приносили йому великі доходи.

Року 1876-го на Чорноморському березі Кавказу, побіля Сухуму був закладений відділ св.Пантелеймонового афонського монастиря під назвою "Новий Афон". Він був заснований на ру-їнах давнього храму, але вже наступного 1877-го року був поруйнований турками. Пізніше "Нового Афона" відновили, і це був дуже багатий монастир, з пречудною природою, повний сад-

МОНАСТИР СВ. ПАНТЕЛЕЙМОНА /РУССИКОН/ НА АФОНІ.

ків та виноградників. Побудований на пам'ять Симона Кананіта./1/.

Через цей Пантелеймонів монастир впливи росіян на Афоні з часом ставали все більші та більші за все ХІХ століття, і дійшло до того, що власне росіяни запанували тут, і переп Світовою Війною 1914-го року ці впливи були дуже великі, а монахів росіян, /і українців/ зібралося тут до 5000 осіб. К.Леонтьєв правильно пише про росіян на Афоні: "За русских монахов на Аэоне - деньги русскія и незримый, но всегда ошутительный вес великой держави"./2/. Цей же автор так малює собі найкраще життя Афону: влада - турецька /не вмішується, а за нею стоїть російський посол у Царгороді/, церковна влада - патріарх /у тому ж Царгороді/, а гроші - російські... /3/.

Захопивши впливи на Афоні, росіяни скоро внесли до нього й свого розкладового духа релігійної нетерпимости, а це побаламутило тихих афонських ченців, і поставило греків проти росіян, а в кінці doprowadило до сумного судового процесу 1874-1875 року, коли греки хотіли виселити росіян з монастиря св.Пантелеймона. І тільки завдяки сильній допомозі російського посла в Турції гр.Н.П.Ігнат'єва росіяни виграли цього процесу./4/.

На Афоні не рідко бували в ХІХ віці високі російські гості, а це підносило російських ченців на душі; так, тут бували навіть особи з царського дому, наприклад у 1845 р. в липні Костянтин Миколаєвич, в році 1867-м Олексій Олександрович і ін.; тут відкрито моляться за російського царя й його родину. Росіяни ж видали багато різної літератури про Афон, часто тільки реклямової; зазначена вище книжка К.Леонтьєва 1885 року написана в обороні росіян на Афоні.

У св.Пантелеймонівському монастирі запанували вже свої російські національні ознаки: спів, церковні одежі, життя, обряди й т.ін., але устав панує грецький. В виконанні кінновіяльного уставу росіяни твердіші за греків, зате греки й болгари більше від росіян просякнені аскетизмом.

В монастирі панує грецька перемога. По звичайних днях Богослужби правляться по-церковнослов'янськи з російською вимовою, але по Святих - в Соборі по-грецькому. За трапезою Четья-Минея читається по-грецькому./5/. В монастирі завжди є трохи греків, молдаван, сербів і болгар, але настоятелем звичайно призначається грек. Святогорець твердить, що "никогда и нигде не упоминалось, чтобы настоятельством в нем когда либо кто из русских" /"Письма Святогорца", 1850 р. ч.І ст.52/.

До Світової Війни на Афоні росіяни мали: І монастир св.Пантелеймона, 4 скити: Св.Андріївський, почасті Св.Іллінський, Кромиця і Нова Фіваїда, та 66 келій.

Другим центром російського монашества на Афоні є

/1/ Див."Ново-Аэонський монастир в стране Иверской на Кавказе", Спб.1886 р., а також "Церк.Ведомости" 1889 р. ч.І.

/2/ Восток, Россія и славянство, 1885 р. І ст.68.

/3/ Там само, ст.74.

/4/ Історія християнської церкви в ХІХ вікє, вип.А.Допухина, 1901 р. т.ІІ ст.137.

/5/ Письма Святогорца, Спб.1850 р. ч.І ст.72 і 75.

Свято-Андріївський скит. Повстав він у половині XVII-го ві-
-ку-так. Ріку-1652-го-прибув на Афон на спокій Костян-
тинський патріарх Афанасій Пателарій і купив собі на жит-
тя в Ватопедського монастиря келію во ім'я преподобного
Антонія Великого. Але Афанасія скоро покликали до Росії в
церковних справах, куди він і виїхав; вертаючись, Афанасій
помер року 1654-го в Лубенському монастирі на Полтавщині,
де його мощі /силячі/ і позосталися, і він був причислений
до сонму святих.

Десь через сто літ приїхав на Афон на спокій Костян-
тинський патріарх Серафим, приїхав з великими грішми,
купив собі стару Афанасієвську келію й побудував дуже гарний
трихповерховий палац, по-турецькому Серай /палац/, з дво-
ма храмами, - один на честь Св. Андрія Первозванного. Але
Серафим виїхав до Росії, по дорозі помер і був похований
також у Лубенському монастирі. По цьому, в 1841-му році
Серай відкупили в Ватопеда два російські ченці-купці, і з
того часу ця келія стала розростатися. Року 1849-го на Афо-
ні був відомий православний діяч А.Н. Муравйов, і своїми впли-
вами допоміг, що Св. Андріївська келія 22 жовтня була уроч-
исто возведена на ступінь скита. Великий князь Олексій
Олександрович 1867-го року заложив тут величного храма св.
Андрія Первозванного, який будувався 30 літ, коштував два
мільйони рублів, і був урочисто посвячений 16 червня 1900
року.

В св. Андріївському скиті не суворя кінновія. Скит ба-
гатий, має свої подвір'я в Україні й Росії; при ньому 14
церков, по 500 монахів.

Скит Нова Фівалда заснований недавно, залежить від
Пантелеймонового монастиря. Ченців понад 200, всі росіяни.

В 70-х роках минулого століття заложений був на Афоні
четвертий російський скит, - Кримиця. Залежить він від св.
Пантелеймонового монастиря, має 8 церков.

Звичайно, чимало ченців російсько-українського поход-
ження подвизається й по інших афонських монастирях з най-
давнішого часу. Так, наприклад, при своєжитному монастирі
Ставроникита в 4 келії, з них дві населені росіянами та ук-
раїнцями; так само й усі 42 аскетичні каливи /колиби/ зай-
няті росіянами та українцями. Це найбільшій монастир на
Афоні. /1/.

Росіяни на Афоні добре організувалися й розпочали свої
різні періодичні видання в Москві, в Одесі й інших місцях.
Так, Пантелеймонів монастир видавав у Москві місячника "Ду-
шеполезний Размишленія" в роках 1878-1888, перейменоване в
"Душеполезний Собеседник". Скит св. Андрія Первозванного ви-
давав в Одесі двотижневика "Наставлення и Утешения св. вери
христіанской", виходив з 1887-го року. І т.ін., - усі ці ви-
дання були головно для народнього читання.

Архiepіскоп Іларіон
/Проф. Др. Іван Огієнко/

АРРІАНА ФЛАВІЯ З ЕПІХОМІДІЇ "ПЛАВАННЯ ТОВКОЛО
ПОНТУ ЕВКСІНСЬКОГО" /ЧОРНОГО МОРЯ/.

В с т у п .

Раніш, ніж подам у власнім перекладі з грецької мови присвячений цезареві Адріанові опис побережжя Чорного моря, не підком відповідно, як побачимо, названий "Плаванням тов-
кола Чорного моря", здається мені необхідним для орієнтації читачів полети трохи пояснюючих подробиць про адресата, автора і самий урешті твір.

А д р е с а т то- Цезар Адріан, що стояв на чолі рим-
ської держави в 117-139 роках по Христі, наступник і адоп-
тований Траянів син, що зрештою був найяскравішим контраст-
ом до нього як у загальній державній політиці, що була по-
воротом до покровної політики цезаря Августа, висловлений у
гаслі "Finis imperii non promovere", так і в зовнішніх
прикметах, що киталгся в вічі, а також у чисто особистих упо-
добаннях і нахилах: після поєдстанника римських національ-
них традицій вступав на трон людина, обвіяна духом роман-
тичної любови до Геллади, що не тільки носить грецьку боро-
ду, охоче розмовляє по грецькі і оточує себе грецькими ораторами,
філософами і артистами, але також перепроवादжує прак-
тичне різноуправління греків із римлянами через допущення
перших до найвищої гідності й урядів у римській державі.

Строєнник покою, неохітного для вичерпаної, Траянов-
ми війнами держави, Адріан отначе не був панабістом за
всяку ціну: він шевдче був строєнником збройного спокою і,
дійсно, багато зробив для піднесення бойової спроможности
римської армії й упродовження пограничних оборонних ліній,
які особисто з великим накладом сил і енергії об'їздив і
доглядав. Натура нервова, повна якогось внутрішнього непо-
кою, мав він у собі щось із сучасного нам туриста і пожега-
ча кілометрів, - і в двох великих інспекційних поїздках,
що виповнювали цілі роки /121-125, 129-134/, устиг він
об'їхати всю свою величезну державу, а східню її половину
навіть двічі, не тільки відсвіжуючи спомини давнього сла-
вого минулого в Єгипті, Трої, Афінах і т.п., - але й органі-
зуючи сучасне йому життя засновуванням міст і портів, віднов-
ленням або викінченням сьятгнь і старих будівель, а також
будуванням цілком нових. Тільки вік і старечі недомогання,
що почалися в нього стосунком рано, положили край його
незвичайній праці, амушуючи його до відпочинку в Ррмі та в
його уздоровиськах, особливо в славетній його віллі коло Ті-
буру /тепер Тівері/, де окремі будівлі чи частини саду в
наслідуваннях і копіях ставили йому перед очима архітектур-
мистецтва або природи, які він оглядав за ліпших літ життя.

А в т о р - то один із видатних письменників другого
віку по Христі, член грецької родини, яка це за Флавієвої

династії отримала римське громадянство /звітіль його родове ім'я Флавій побіч персонального Арріан/. Уроджений в головнім місті Бітунії Нікомедії, він став за молодих літ учнем і адміратором стоїка Епіктета і в двох творах, а власне "Розмовах" /*Diatribai* / і в "Підручнику" /*Encheiridion* / Епіктета, заховав нам науку, і утримував духове обличчя того філософа, який не писав нічого й учителя моралі, пізніш одначе покидав філософську науку для чинного життя і, вступивши на державну римську службу, прудко робить кар'єру: римський консулат, який він отримав у 130 році торує йому дорогу до найвищих військово-адміністративних становищ, почім на протязі семи літ бачимо його на становищі цезаревого намісника /*legatus Augusti pro praetore* / Кападокії надморської, якої він боронить від напасти диких алянів. То вже одначе шпиль службових досягнень письменника, якого пізніш бачимо тільки на щорічній правді, почесній, але політично мало значній посаді афінського архонта. Видно, повертає він у хатній затишок і вмирає серед улюблених літературних праць за часів Марка Аврелія. Належаючи під оглядом літературним до доби триумфуючого аттицизму, який привернув грецькій прозі незнану александрійським письменникам артистичність за поміччю вірного наслідування аттицьких прозаїків V й IV віків, вибрав собі Арріан за взірць до наслідування Ксенофонта, в якого життєвих шляхах добечував певне подібність до власних /як Ксенофонт покинув Сократа й його філософію для військової кар'єри на службі у Кира Молодшого, так Арріан із оточення Епіктета перекинувся прямо до державної римської служби і, вважаючи самого себе за нового Ксенофонта, наслідує його не тільки в мові й стилі, але навіть у виборі тем й самих назв своїх творів, так, напр., Ксенофонтівим "Словінам про Сократа" відповідають уже зазначені два твори, присвячені Епікететові; "Виправі Кира" /*Kyru Anabasis* / відповідає його "Виправа Александра" /*Alexandru Anabasis* /, поділена для збільшення подібності на таку саму кількість семи книжок і т.д. Одначе, справедливості наказує пояснити, що, допровадивши наслідування старої аттицької мови до артистичності, дозволяв він собі часом на вживання поза аттицькою літературною манерою також і інших: свій твір про Індію вбірає він у шати давньої іонської прози, яку Геродот з поводженням застосовував до історично-географічних тем і яка став тепер канонічною формою для творів спорідненого змісту; свої твори про Епіктета одягає він у шати розповсюдженої гелленістичної мови /*Koine* / Такий мистець слова, як він, міг собі дозволити подібні літературні забаганки, які, не школячи його усталеній славі аттициста, кидали несподіване світло на його стилістичну гнучкість. В тексті поданого нижче твору називає він згаданого вже Сократового учня Ксенофонтом старшим, що, здається, не двозначно вказує на те, що сам себе вважав він за Ксенофонта молодшого.

Т в і р , до якого вкінці переходжу, стоїть у стислім звязку з Арріановою діяльністю в надморській Кападокії, як головний начальник римських сухопутних і морських сил, що стояли там за часів Адріанового збройного покою, мав він досить приводів цікавитись морськими дорогами, що вели до неї, і інформувати про їх стан свою зверхню владу: те справоздання, уложене грецькою мовою і замкнене в 25 розділах, складається з трьох частин. Перша частина, що обіймає I-II розділи, містить у собі "itinerarium" від міста Транезунту у

східнім напрямку аж до міста Севастополя в Колхиді, давніш званого Діоскуріадою і служачого тут границею римської держави. Друга частина, що виповнює 12-17 розділи, достарчає подібного "itinerarium" від трацького Босфору і Візантії до того ж самого Трапезунту. Третя врешті частина, що містить у собі решту твору /18-25 розділи/, представляє надбережні морські шляхи від Севастополю - Діоскуріади до кіммерійського Босфору й далі довкола Чорного моря аж до трацького Босфору.

Кожна з тих частин має відмінний характер і відмінну історичну вартість. Найцінніша перша частина, уgruntована на автопсії, т.б. на власних обсерваціях автора, що відбував особисто на чолі римського флоту подорож від Трапезунту до колишнього Севастополю. Такою була вона без сумніву і в розумінні самого автора. І через те від неї починає він свій опис чорноморського побережжя і тим пояснюється дивуюча на перший погляд яка обставина, що починає він свою реляцію не від трацького Босфору, який уважали греки за "ворота" чи, як колись говорилося, за "пащу" чи "горло" Понту, але від названого Трапезунту. На другім, що до значіння й вартості, місці треба, на мою думку, покласти другу частину реляції, що представляє дорогу від Візантії до Трапезунту. Тому, що ту саму дорогу, тільки в відворотнім напрямку, т.б. від Трапезунту до Візантії, відбули під проводом Ксенофонта, вирвавшись із перської облоги грецькі наемники Кира молодшого, щоб урешті вступити на службу трацького царка Сеута, як то в кінцевих розділах свого Анабазису представив Ксенофонт, вже спочатку насувається припущення, що, Арріан у тій частині своєї реляції сперся на свого улюбленого автора, як на первісне джерело, тільки поповнюючи його то тут то там деякими подробицями, які дістав з інших джерел, - і, дійсно, не тільки виступає тут ланцюг тих самих, що й у Ксенофонта, географічних назв, але, що найважливіше, трапляються відверті вказівки на Ксенофонта /розд. 12, 13, 16/. Отже стоїмо й тут також на певному ґрунті, бо зарівно воюючи там Ксенофонт, як і уроджений в Бітинії Арріан, мали добре знання краю й людей.

Врешті останнє, що до важности, місце треба визначити кінцевій частині твору, уложеної, як вияснює автор, з приводу смерті царя Киммерійського Босфору, Котиса, на випадок, коли цезар мав би замір відбути якусь морську експедицію для впорядкування справ тієї частини побережжя /розд. 17/. Видно, Арріан мусив у такого роду нашіткун зроблених штатках спиратися на матеріалі, який мав під рукою, інформуючись у відвідуючих північне й північно-західне побережжя Чорного моря моряків або підприємців, що купчилися там, яких вірогідність не можна ближче контролювати. Значить, не приносить поважного збільшення нашого історично-географічного про ті терени знання, кінцева частина Арріанового твору, одначе, не цілком безвартісна, бо, розширяє наше знання грецької мітології, достарчаючи нам нових, ні звідкіль незнаних відмін переказів про Ахілла, Патрокла, Язона, Медею і Аргонавтів.

На закінчення кілька слів іще про час повстання твору і про його зміст. Через те, що Арріан у 130 році отримав консулат, а потім сім літ був цезаревим намісником на чорноморській Каппадокії, твір його тісно зв'язаний із його адміністративно-військовою діяльністю в тій провінції, припадає вже на останні літа Адріанового панування, коли, по

відбуттю другої своєї східньої подорожі, щораз більше впадаючи на здоров'я, володар відпочивав або лікувався в Римі й у своїх підмійських віллах. Неприсутньому, але завжди зацікавленому схопом цезареві посилав Арріан справознання про свою діяльність, писані або по грецькі, як нижче подане в перекладі, або по латині, як свідчать згадки про них у тій же творі /розд. 6-10/. З зокремованого грецького справознання довідуємося про багато цікавих подробиць у організації римських морських виїздів у той час. В подорожі в Трапезунту до Севастополя римська ескадра, яку гнали або напір вітрів або сила веслярів, пливе не прямо через море, але задовж сухопуту і хорониться від бурі або заходячи до портів, що були по дорозі, або витягаючи кораблі на низьке пісчане побережжя. В обзовах і становищах римських, які відвідував по дорозі, вождь визначає перш за все платню воїнам, потім dokonує перегляд війська й стверджує степінь його перешколення, знайомиться з його щоденним побутом, відвідує хворих у шпиталях і приглядаючись навіть до печення хліба. Що більше, чим він не тільки про утримання в порядку, але й про розбудову римських оборонних ліній і фортифікаційної системи. Про твердиню над річкою Фавісом, яка давніше була оточена тільки земляними валами, а недавно отримала мур з паленої цегли і воєнні машини, Арріан доносить, що сам продовжив ті мур аж до річки, обнімаючи ними і пристань і осаду вислужених воїків та купців. Пильнує він також докладної виплати належних на відбиті племена данин: про розбійниче плем'я санинів, яке звичайно не виплачувало своєчасно данини, пише він не без прихвалки, що в майбутньому спізнюватись воно вже не буде, бо в противному разі "ми їх звідти виженемо" /розд. II/. Стосується він надто на стороні належного цезареві культу: про поставлену, напр. у Трапезунті статую цезаря він пише, що вона ані гарна ані подібна до цезаря й домагається, щоб прислано до йому гіллу цезаря подобишту /розд. I/ і перестерігав, щоб його заміри були стисло виконані: про той же Трапезунт доносить володареві, що планований ним порт уже твориться /розд. 16/. Часом у надмірі горлиivosti старається відгадати заміри володаря і їх попередити; як уже вказував я вище, на вість про смерть царя киммерійського Босфору Котиса спонукає він опис північного побережжя Чорного моря на випадає, коли б цезар мав замір морської виїздки в ті сторони. Отже маю всяке право твердити, що завдяки Арріановому твору отримуємо можливість глибокого й через те повчального згляду в нормальне функціонування римської адміністративно-військової машини в звичайному покоеві часі.

САМОЦЕРКІВІ ЦЕЗАРЕВІ ТРАЯНОВІ АДРІАНОВІ,
ПОЧЕСТИ ГІДНОМУ, АРРІАН БАЖАЄ РАДОСТІ!

I.

Прибувши до Трапезунту, міста, як твердить той славетний Ксенофонт, грецького, заснованого біля моря колонії синопців, а радистю побачили ми хвилі Ексіну з того самого місця, звідки й Ксенофонт і ти. Уже побудувалися там твої вівтарі, що правда, з якого каменя і напис з того привоцу невиразно вижолоблений, а грецький напис написаний із помилками, як уложений чужоземцями. Отже вирішив я поставити вівтарі з білого каменя і вижолобити напис виразними лі-

терами. Статуя твоя стоїть тут у позі, що правда, властивій -вказує ж вона на море - виконанням одначе тобі не відповідала і взагалі вона не гарна. Тому пришли мені статую, що гідна була б називатися твоєю подобиною, в такій самій постаті. Бо те місце якнайбільш надається до утримання твоєї пам'яті назавжди.

2.

Тут також є святиня, збудована з чотирьохкутних кам'яних плит, штука не лиха, але Гермесова статуя не гідна ані святині ані самого місця. Отже пришли мені, коли твоя воля, статую Гермеса більш-менш п'яти стіп забільшки, -бо така, здається мені, відповідала б розмірам святині, а також другу статую Філезію, стіп чотирьох, бо не здається мені невластивим, щоб він був учасником святині і вівтаря свого предка, і з прибуваючих один буде складати жертву Гермесові, другий Філезієві, інший іще обом разом, а ті й ті учинять річ, милу й Гермесові й Філезієві: Гермесові, бо віддають честь його потомкові, Філезієві, бо почитують його предка. Я навіть зложив тут бика в жертву не так, як той Ксенофонт, що в порті Кальпи, з браку жертівних телят, забрав вола від возу, але самі мешканці Трапезунту приготували мені не лху скотину. Зложив тоді жертву з внутрішностей і злив на них плинні возлілля, але для кого першого просив про щастя при тім, - то не таємниця для тебе, що знавш мій характер і мавш свідомість, що ти постійний того, щоб за твоє щастя молилися всі, навіть ті, що від тебе менш, ніж я, дізнали добродійств.

3.

Вирушивши з Трапезунту, першого дня зайшов я до порту Гіссос і перешколив піхоту, що стоїть там: то, як ти знавш, один відпліс піхоти і мав до своєї обслуги двадцять ізлців, але й тим бракувало копій до метання. Випливши звідтіль, спочатку користали ми з подмуків, що вдосвіта віють від річок, і одночасно вживали ми весел, бо ті повіли, хоч і холодні, як твердив також Гомер, не вистарчали тим, що хотять їхати швидко. Потім настигла нас морська тиша, - так, що вживали ми тільки весел. Далі хмара, що підіймалася на схід, раптом вибухла дощем і принесла неабиякий вихор прямо проти нас, який навіть сам міг би нас згубити, бо за короткий час так глибоко поборовив море, що не тільки від сторони весел, але й від тієї, яка від них вільна, вливалось нам багато води, згідно з віршем трагедії:

"Геть виливаєм одну, а вливається інша."

Але принаймні хвилю мали ми не збоку і через те, хоч у тяжкій праці вимахували ми веслами й багато дізнали ми страждань, прибули ми врешті до Афін.

4.

Існує ж бо на Евксінському морі місце так назване і є там гелленська святиня Афін, звідкіль, як мені здається, походить і назва міста. Є тут рівно ж і невеличка фортеця, занедбана, і пристань, здатна літнього часу вмістити трохи кораблів і дати їм опору від полудневого й східного вітрів. Тільки не від північного ані не від того, що в Понті зветься "Траіскіос", а в Елладі "Скірон". Вночі настигла нас буря і великий грім, а вітер не був уже той самий, але пересунувся на полудня, а трохи пізніше з полудня на полудневий захід, - і пристань не давала вже певного за-

хисту кораблям. Отже, поки ще не зовсім розшанілося море, скільки тільки могли вмістити самі Афіни, тут витягли ми на беріг усі, крім однієї трієри, бо та закотнилася під одною скелею, спокійно собі гримілася на хвилях.

5.

Я вирішив більшість кораблів виловити на поблизу побережжя, щоб витягти їх на землю. І вони, дійсно, були витягнені й усі zostалися не ушкоджені, за винятком одного, який, коли килючи якор, передчасно повернувся, був кинений бічною хвилею на скалистий беріг і розтрощився. Зрештою все було врятоване, — не тільки щогли, павуси, корабельне приладдя й люди, але навіть цяхи й омоло, яку здріпано, так що до відбуксови кораблів не треба мені нічого іншого, як бупівляного черева, якого, як ти сам знаєш, дуже багато ввесь Понту. Та буря трівала ці доби, і для нас треба було безперечно зостатися там, бо треба було перець тим не зближати-ся навіть до тих Афін, як простані порожньої й незваної.

6.

Вирухивши звідти утосвіта, пізнали ми спочатку бічної хвилі, а вдень слабкий пошмук борея утиснув море й зробив його спокійним; і перед подухнем, зробивши більше, як п'ятсот стадій, пргбули ми до Ансару, де стоять залогою п'ять баталіонів / зрігає /. Виплетив належність війську, оглянув його озброєння, а також лан і різ та хворих воєнків і зрешті печення хліба, що власне тоді відбувалося. Яка про все це моя думка, — написав тобі в патинському листі. Та місцевість — Ансарос, як кажуть, називалася колись Ансиртос, — бо там ніби згинув від руки Мекеї той байковий Ансиртос, — і показують і досі могилу Ансиртоса, пізніш одначе ту назву зіпсули околичні чужинці, подібно як багато інших назв також зіпсуто, коли, напо., місто Траана в Каппадокій почато називати Тоано від імені Тоанта, царя таврів, який, як кажуть, переслідуючи Ореста і Піллада, досягнув аж до тієї землі і тут умер від хвороби.

7.

Річки минули ми в плаванні від Трапезунта такі: перш за все Гіссос, ту, від якої названий порт Гіссоса, відлеглий від Трапезунту стадій на 180, потім Офіс, відлеглий від порту Гіссоса на яких 190 стадій, відділяючий край кохків від тіамацької землі, — цілі річку, звану Холодною / Психрос /, від Офісу віддалену на яких 30 стадій, потім річку Гарну / Калос /, різно ж на 30 стадій від Холодної віддалену. Сусідня річка є Рівіос на 120 стадій від Гарної віддалена. Від неї знову стадій на 30 віддалена інша річка — Аскурос, від Аскуроса стадій на 60 річка Алігнос, звідкіль до Афін є стадій 180. В сусідстві Афін знаходиться річка Заганіс, віддалена від них більшою менш стадій на 7. Вирухивши з тих Афін, минули ми річку Пританіс, де знаходиться палац царя Архіаноса: та річка віддалена від Афін на 40 стадій. За Пританісом річка Пиксітес, а відлеглість між ними стадій 190. Від того Пиксітеса до Архабіса є дальших стадій 90, а від Архабіса до Ансароса — 60. Випливши з того Ансароса, минули ми вночі річку Акампис, віддалену від Ансароса на яких 15 стадій. Від того Акампис віддалена на 75 стадій Батрис / Глибока /. Від Батриса стадій на 90 річка Акінасес, від Акінасеса стадій теж 90 річка Ізіс. Доступні для кораблів річки Акампис і Ізіс, і ті видають утосвіта

сильні подмухи вітру. Після Ізісу минули ми річку Моґрос, а між Моґросом і Ізісом є стадій 90 і Моґрос той є рівно ж доступний для кораблів.

8.

Звідтіль вплили ми в річку Фазіс, стадій на 90 відлеглу від Моґроса, а з річок, які я бачив, маючу найсолодшу воду і найбільш відмінної барви. Її легкість кожен може виміряти при помочі ваги, а ще раніш із того, що пливе вона по поверхні моря, не мішаючись із ним, ніби той Титарезіос, про який говорить Гомер, що пливе він по поверхні Пеніоса, ніби олива. Можна теж було, зануривши посудину в те, що несеться зверху, набрати солодкої води, спустивши її на глибину — солоної. Зрештою і весь Понт має воду, далеко солодшу, ніж море зовнішнє, а причина того — річки неміряної кількості й великості. Докажам знову її солодкості, коли треба пока-зів річей, вияснених при помочі зовнішнього почуття, є й те, що люди, які живуть біля того моря, усю свою худобу же-нуть до моря й з нього напувають, і тоді видно, що п'є вона з нього охоче, при тім істнує поголоска, що такий напій по-житочніший від солодкої води. Барва Фазісу така, яка буває витворена погруженням у воду цини або олива; одначе, коли є вода та устоїться, вона стає цілком чиста. Нема звичаю, щоб ті, хто виливає у Фазіс, привозили свою воду, але навпаки, коли тільки в'їдуть на її хвилі, зараз дається на кораблях наказ вилити всю воду, яка є на них, бо в противному разі, як утримуються поголоски, ті, хто цього не учинить, не будуть мати бажаного доброго плавання. Вода річки Фазісу не псується, але зостається така сама чиста більш, ніж десять літ, із тією тільки різницею, що стає ще більш солодкою.

9.

По лівій руці тих, що впливають на Фазіс, посаджена богиня Фазійців. Судячи по зовнішній постаті, то, правдопо-дібно, Рея, бо вона тримає в руці брязкало / Kymbalon / і має львів біля підножжя трону, а сидить так само, як у свя-тині Матері богів в Афінах Філієва Рея. Показують також там котвицю корабля Арго. Зроблена з заліза, вона не здала-ся мені стародавньою — що правда, її великість не відпові-дає теперішній котвиці і форма її до певної міри відмінна, але, на мою думку, вона молодша від того часу. Одначе, по-казувано також стародавні рештки іншої котвиці, кам'яної, так, що то швидче, як можна припускати, рештки котвиці Арго. Ніяких інших споминів із переказів про Язона тут не було. Зате сама твердиня, де сидять залогом чотирьох виборових вояків, із натури позиції здалася мені дуже міцною і положе-на в найвідповіднішому місці для забезпечення тих, які сюди припливають. Подвійний стіп оточує навколо мур і кожен із тих рівів широкий. Давніш мурови були з землі і на них стоя-ли вежі з дерева, одначе тепер із паленої цегли збудовані й сам мур і вежі, під ним заложений міцний фундамент, на нім же поставлені возні машини і він, одним словом, так усим забезпечений, щоб ніхто з чужинців не міг ані зближи-тися до нього ані загрозити його залозі облогою. Але тому, що оказалось необхідним, щоб і корабельна пристань була за-безпечена і всі люди поза твердинею, в яких живуть заслуже-ні вояки й купчаться інші люди, я вирішив від подвійного рову, який оточує твердиню, попровадити новий рів аж до річки, який обгорне і місце постю кораблів і доми, що знаходяться поза муром.

10.

Пливучи від Фазісу, ми минули Харієнт, сплавну річку, а відлеглість між ними 90 стадій. А, плівучи від Харієнту ми минули відлеглу на дальших 90 стадій річку Хобос, де теж загнули котвицю. З якого приводу і що ми там зробили, я виясню тобі в латинським листі. Далі по річці Хобос ми минули сплавну річку Сінгамес, відлеглу від Хобоса на яких 210 стадій. Сусідня з Сінгамесом річка Тарсурс, а просторінь між ними 120 стадій. Від Тарсурса знову на 150 стадій відлегла річка Гіппос, а від Гіппоса на 30 стадій річка Астелефос. Минувши той Астелефос, прибули ми перед полуднем з Хобосу до Севастополю, відлеглого від Астелефоса на 120 стадій так, що того самого дня я міг і платню воjakам виплатити і оглянути їхнє узбросння, коні й ізців, що на них скакали, чалі хворих і запас збіжжя, врешті обійти навколо вал і рін. А всього стадій від Хобоса до Севастополя 630, а від Трапезунту до Севастополя 2260. Севастопіль спершу називався Діоскуріадою й був колонією мілетян.

11.

Племена ми минули такі: з трапезунцями, як свідчить Ксенофонт, сусіднують колхи; з тих найбільш воjновничих і ворожих трапезунцям він називав дрїлами, але мені здається, що то швицке сани, бо ті аж до сьогодні дуже воjновничі і ворожі трапезунцям. Вони живуть у оборонних місцях, царів зовсім не мають і відцарна вже зоб'язані платити римлянам данину, оlnаче, з приводу розбоїв вони не завжди своєчасно її платять, та від цього часу будуть платити, як слід, бо в протилежному випадку ми їх авіцтіль виженемо. З ними граничать мікрони і геніохи, а царем у них Анхіалос /розд. 7./ З мікронами й геніохами межують зидрейці, підлеглі цареві Тарасманові. З зидрейцями знову сусіднують лазі, а царем у лазів Малассас, який свою владу від тебе має. З лазами з черги граничать апсіли, а в них цар Юліан: той свою царську гідність від твого батька має. З апсілами чалі граничать абаски. У абасків цар Ресмагас, який також від тебе своє царство має. З абасками врешті сусіднують саніги, у яких заснований був той Севастопіль; санігів цар Спадагас також від тебе своє царство має.

Ад до Апсароса тоді плили ми на скіп по правій стороні Евксину і той Апсарос здавався мені найпальшим краєм Евксину в його довготі. Бо від того пункту наше плівання відбувалося вже на північ аж до річки Хобос і поза Хобос аж до Сінгамеса. А від Сінгамеса звернули ми на ліву сторону Понту аж до річки Гіппос. Від Гіппоса ж, плівучи в напрямку Астелефоса і Діоскуріади, побачили ми гори Кавказу височинною більш-менш такі, як кельтські Альпи. Почав теж показуватися найвищий шпиль Кавказу, а шпелю того назва Стробілос, те, як говорить в переказах, на приказ Зевса був розп'ятий Гефайстосом той славетний Прометей.

12.

Просторінь з черги від трацького Босфору до міста Трапезунту представляється так: біля трацького Босфору, того "гирла" Понту Евксинського, на тих теренах Азії, що знаходяться направо і належать до племені бітїнів, лежить місце, зване Святим /Hieron/, де стоїть святиня Зевса, званого володарем бажаних вітрів. Те місце служить за пункт виходу для суден, що плівуть до Понту. Хто раз на нього впливає, той має по правій Азію і, оточує найближчу, звернену

до Понту частину землі племені бітинів, а обпливання її представляється так: святиня Зевса бажаних вітрів одлегла від Візантії стадій на 120 і тут знаходиться звана "найвужчою тісниною" / Stenotaton / устя Понту, через яке вливається він до Пропонтиди / т.є. Мармурового моря/. Кажу то тобі, як тому, що сам про те знав. По правиці того, хто пливе від місця Святого, знаходиться річка Ребас, віддалена від святині Зевса стадій на 90. Далі є мис, так званий Чорний верх / Melaina akra/, відлеглий стадій на 150. Від Чорного верху до річки Артанос, де при святині Афродити є пристань для невеликих кораблів, є дальших стадій 150. Від Артаноса знову до річки Псилліс є стадій 150 і пробні судна могли б тут ставати на котвиці біля скелі, що піднімається недалеко від устя тієї річки. Звідтіль до порту Кальпес є стадій 210. Яка то місцевість той порт Кальпес і яка там пристань, а також, що там є джерело холодної й чистої води і теж, що біля моря є там ліси, багаті корабельним будівельним деревом, і до того повні дикого звіря, про те вже старший Ксенофонт оповідав.

13.

Від порту Кальпес до Рое є стадій 20 - то пристань для малих суден. З Рое до малого острівця Аполонії, не дуже віддаленого від берега, є знову стадій 20 - тут є порт під основою острівця. Звідтіль до Хеллаї є також стадій 20, а з Хеллаї до місця, де річка Сантарі впадає до Понту, є стадій 180. Звідтіль до устя річки Гипіос є дальших 180 стадій. Од Гипіоса до торговища Ліліон є стадій сто. З того знову Ліліона до Елліона є стадій 60. Звідтіль до іншого торговища Калес є стадій 120. З Калес до річки Ликос стадій 80, а від Ликоса до Гераклеї, городу гелленських дорійців, мегарської колонії є стадій 20. В Гераклеї є пристань для кораблів. З Гераклеї до так званої Метроон / т.є. святині Великої Матирі богів-Кибели / є стадій 80. Звідтіль до святині Посейдона стадій 40, а звідтіль до святині Німф стадій 15. Від святині знову Німф до річки Оксінас стадій 30. Від Оксінаса до Сандараки стадій 90 та Сандарака то пристань для невеликих кораблів. Звідтіль до Кренідес стадій 60. А з Кренідес до торговища Псилла стадій 30. Звідтіль до Тіос, городу гелленських іонів, що лежить біля моря, рівнож колонії мілетської, є стадій 90. З Тіосу знову до річки Білліяос стадій 20. Від Білліяоса до річки Партеніос є стадій 100. Аж до того місця живуть трацькі бітинці, про яких згадував також у своїм творі Ксенофонт, як про найбільш войовничих з усіх племен Азії і ніби на тій власне землі військо гелленів пізнало більшої своїх страждань, коли від відділів Хейрзофа і Ксенофонта відлучилися аркадці.

14.

Від того пункту починається вже Пафлягонія. Від Партеніоса до Амастриди, городу гелленського, є стадій 90; то пристань для кораблів. Звідтіль до Еретіної стадій 60. З Еретіної до Кромни - дальших стадій 60. Звідтіля до Киторос є стадій 90. Є в тим Киторосі пристань для кораблів, а з Киторосу до Аїгіалосі є стадій 60, а до Тммена стадій 90, до Карамбіс стадій 120, а звідтіль до Зефіріон - 60. З Зефіріону до Абонутейхос, невеликого міста, є стадій 150: то пристань для кораблів, не цілком певна, але, коли не настигне велика буря, можуть вони тут колихатися без шкоди. З Абону-

теїхосу до Аліїнети є дальших стадій 150. Звідтіть до тор-
говища Кіноліс є знову стадій 60: в Кінолісі в літню пору
кораблі можуть цінавати колісання. З Кінолісу до Стефани
є стадій 180. То безпечна пристань для суден. Зі Стефани
до Потамосі є стадій 150. Звідтіть до Тонкого мису / *Lep-
akra* / стадій 120. Від Тонкого мису до Армени є стадій 60;
в тім самім місці знаходиться рівно ж порт. Про ту Армену
згадає також Ксенофонт. Звідтіть до Синопу є стадій 40,
синопці - то вихідці в Мілету. З Синопу до Каруси є стадій
150, судна цінають тут колісання. Звідтіть до річки Галіс
є стадій 300.

15.

Та річка в стародавні часи була границею царств Кро-
ізоа та персів, а тепер вона яса пливе під пануванням рим-
лян, але не з повучня, як твердить Геродот, а під схону сон-
ця і її уста до Понту відділяє поля мешканців Синопи і
Амізос. Від річки Галісу до Наустатмос, де є озеро, стадій
90. Звідтіть до іншого озера Конастіа є дальших стадій 50,
а в Конастіону до Евзени стадій 120. Звідтіть до Амізосу
стадій 160. Амізос - то гелленський город, колонія афіян,
заснована біля моря. З Амізосу до порту Анкони, де річка
Ізіс знаєє до Понту, стадій 160. Від устя Ірісу знову до
снатики Геракла / *Heraikleion* / є стадій 360. то пристань для
кораблів. Звідтіть до ріки Термодонту стадій 40: той Тер-
мондонт, де, згідно з переказами, жили колись амазонки.

16.

З Термодонту до ріки Керіс стадій 90. Звідтіть до річ-
ки Тоаріс є їх 60. З Тоаріс до Оіноє - 30. З Оіноє до річки
Фігамунту стадій є 40. Звідтіть до твердини / *Phugion* /
Фалісанес - 150. Звідтіть до міста Полемоніос стадій є 10, а
з Полемоніосу до шиню, званого Язонієм, є стадій 130.
Звідтіть до острова цилійців є їх 15. З острова цилійців до
Босн - 75: в Босн є пристань для кораблів. Звідтіть до Ко-
тиора є стадій 90. Про той Коттор, як про місто, згадував теж
Ксенофонт, кажучи, що то колонія синопців, тепер, одначе, то
тільки село й то невеличке. З Коттора до річки Меланіос є
стадій найбільше 60. Звідтіть до іншої річки, званої Фармате-
нос, стадій 150. Звідтіть до Фарнації стадій 120. Та Фарна-
ція давніше називалася Керавос і була рівнож колонією си-
нопців. Звідтіть до острова Аретіади є стадій 30. Звідтіть
до Зефіріону стадій 120: то пристань для кораблів. А з Зе-
фіріону до Триполісу є стадій 90. Звідтіть до Аргіріа є їх
20. А з Аргіріа до Філоканії 90. Звідтіть до Коралля стадій
100, а з Коралля до гори Святої / *Niegon* / - 150. Від гори
Святої до Корцилі є їх 40: то пристань для кораблів. А з
Корцилі до Гермонаси є їх 45: тут теж пристань корабельна.
А з Гермонаси до Трапезунту є стадій 50: тут ти твориш те-
пер порт, бо давніш була тільки пристань, аби в літню пору
хоронилися тут від хвиль кораблі.

17.

Відлеглості від Трапезунту аж до Діоскуріади подав я
вище, вимірявши їх відповідно до річок. Зібрані разом тво-
рять вони від Трапезунту до Діоскуріади, яка тепер носить
назву Августового городу / *Севастопіль* / 2260 стадій. Від-
леглості від Візантії, коли пливається направо в напрямку Діо-
скуріади; не на сторожевім обві для тих, що впливають до
Понту направо, кінчається римське панування, вносять: / числа
бракує /. Коли я довідався, що закінчив життя Котис, цар так

званого киммерийського Босфору, подбав я й про те, щоб вияснити тобі також морську дорогу аж до того Босфору, щоб ти мав можливість, коли щось у справі того Босфору вирішити, і ту також виправу обміркувати з знайомістю річи.

18.

Отже для тих, що вирушили б із Діоскуріади, перший пристанок міг би бути в Пітиунці, віддаленім на 350 стадій. Звідтіля стадій 150 до Нітики, де за давніх часів жило скитське плем'я, про яке згадує історик Геродот, кажучи, що то пожерачи вошей, - переконання, яке утримується про них аж досі. З Нітики до річки Абаскос стадій 90, а від того Абаскоса стадій на 120 віддалена річка Боргис, від того знову Боргиса стадій на 90 річка Незіс, де підносяться Гераклеві верхи. Від Незіса знову до Масайтики в стадій 90. Звідтіля стадій 60 далі до річки Ахаїунту, яка є границею між зільхами і санігами. У тих зільхів королем Стахемфат, який свою владу від тебе отримав. З того Ахаїунту в стадій 150 до Гераклевих верхів. А звідтіля стадій 180 до одного шпилю, де є ослона від вітру, званого "траїскос", а також від північно-східньої. Звідтіля до так званої Старої Лазики в стадій 120, а звідтіля до Старої Ахаї стадій 150, звідтіля знову до порту Паграї стадій 350, а з порту Паграї до порту Святого / Hieros / стадій 180. Звідтіля до Синдики стадій 300.

19.

Од Синдики до Босфору, званого киммерийським, і до городу в Босфорі Пантікапейон, в стадій 540. Звідтіля теж до річки Танаїс / Дон /, який, як кажуть, від Азії Європу відділяє, в стадій 60. Та річка випливає з Меотицького озера / Азовське море / і впадає до вол Понту Евксинського. Аісхилос, опіаче, в "Визволенім Прометеї" границею Європи й Азії вважає річку Фазіс. Принаймні так там промовляють до Прометея титан:

- Приходимо сюди сьогодні, Прометею, ми, твої брати,
Щоб стати свідками твоїх страждань і мук
І кайлани тяжкі тобі влекшати.

Після чого перелічують усі краї, через які вже перейшли:
Великий Фазіс, де є світа рубеж і кінець,
Що Європу від Азії ділить.

Обплиття довкола Меотицького озера дає більш-менш 9000 стадій. А з Пантікапей до Казеки, села, заселеного біля моря, в стадій 420. Звідтіля до Феопсії городу, що стоїть тепер пусткою, в стадій 280. То було колись місто гелленських іонів, колонія мілетян, і згадки про нього знаходяться в багатьох творах. Звідтіля до стоячого також пусткою порту скитських таврів в стадій 200. Звідтіля до Ламмасу, що є вже на землі таврійській в стадій 600. А Ламмасу до порту Симболіон, що теж у Тавриді, стадій 520. Звідтіля до таврійського Херсонесу стадій 180. А з того Херсонесу до Киркунікіс стадій 600, з Каркунікіс знову до порту Гарного / Kalos /, що належить рівнож до окитів, в дальших стадій 700.

20.

З порту Гарного до Тамераки стадій 300. В середині тієї Тамераки є невеличке озеро. Звідтіля до устя того озера дальших стадій 300. Від устя того озера до Тірнес 380 стадій. Звідтіля до річки Бористену / Дніпро / 150 стадій.

Той, хто пливе згору по Дніпру бачить добре укріплений гелленський горіж, званий "Щасливим" /Ольвія/. Від того Бористену до одного малого острова, пустого й безіменного, є стадій 60. Звідтіля до Одесосу не є пристань для кораблів, є 80 стадій. З Одесосом сусідує знову порт Істріанів, а до нього 250 стадій. Звідтіля до ближчого порту Ізякова є 50 стадій. Звідтіля до того устя Істру /Дунай/, яке носить назву Гогого, є стадій 1200, а все, що є між ними, то пустиня, позбавлена назви.

21.

Перед тим, хто пливе назовні того устя, прямо вперед, особливо при північних вітрі, розстигається острів, який одні називають островом Ахілла, другі Ахілловим бігом /гомос/, ще інші за його барви називають Білим /Leuka/. Випробула його з моря, як кажуть Тетидя для свого сина Ахілла, який з того часу живе на ньому і є на ньому святиня Ахіллова та його дерев'яна статуя стародавньої роботи. Дітей на тім острові цілком немає, а населяє на ньому не багато кіз і вони то, як кажуть, приносяться в жертву Ахіллові усіми тими, що туди заїзять. Є там також багато інших побочних царів, зложених у святині, наз, перстнів, дорогоцінних камнів, а також написів або по латині або по грецькі і щораз то іншим способом укладаних на честь Ахіллеса а часом на хвалу Патроклові, бо й Патрокла на рівні з Ахіллесом почитують усі ті, які прагнуть учинити Ахілессові любов річ. Багато теж птахів ночує на тім острові, чайок і нурків, а також незміряна кількість морських ворон. Ті птахи опікуються Ахіллесовою святиною. Бо вони щоденно від самого ранку удосвіта злітаються до моря, а потім умисне змочивши свої крила морською водою, знову влітають у святиню і скроплюють її, а, коли та значиться в гарнім порядку, ще інші пташки замітають крилами підлогу.

22.

Ще інші люди оповідають таку річ: з тих, що заїзять на той острів одні, що плывуть до нього навмисне, привозять на кораблях жертівні телята і з них частину збивають, а частину пускають вільно Ахіллові; однаке деякі прибиваються туди, змушені бурєю, - і ці домагаються від самого бога жертівного теляти, запитуючи ворожку, чи не краще й корисніше було би вбити власне те теля, яке вони самі визначають як жертву, платячи відразу таку суму, яка, здається їм, того гідна; коли ж відповідь ворожки випадає відмовна /бо там є й ворожка в святині/, підвищують ціну, і коли ще раз бог відмовить, ще раз ціну підвищують. А коли бог згодиться, то вже люди знають, що то ціна вистарчаюча, а теля зараз же потім само стає перед ними, зовсім не втікає. Таким чином значна кількість сребра, зложена богатиреві й святині то заплата за жертівні телята.

23.

Ахілл однаке з'являється також у сні або дим, що вже на острів прибули, або тим, що до нього попіру плывуть, але від нього вже недалеко, і сам показує, де їм ліпше до острову пристати й на котвиці стати. Інші тверять, що їм навіть на яві показався Ахілл, станувши або на щоглі або на кінці реї, ніби Діоскури, в тім тільки одним уступає Ахіл Діоскурам, що діоскури всюди явно показуються морякам, і показавшись, стають їхніми рятівниками, а Ахілл замість того з'являється тільки тим, що вже зближаються до острову. Інші спо-

відають, що бачили у сні також Патрокла. Те, що про Ахіллесів острів написав я, як поголоску, чув я від тих, які або самі прибули на острів або інших про нього розпитували, і все те не здається мені невірним. Бо я вірю, що, коли хто, то власне Ахіллес героєм і подумуюсь про те з його шляхетного походження й краси, його могутності духа і передчасного відходу живим зі світу, врешті в творів про нього Гомера і такої гарячої любові до свого товариша, що хотів смерті вслід за своїм улюбленцем.

24.

Від устя Істру / Дунаю /, званого Голім / Psilos /, до другого устя 60 стадій. Звідтіля до устя, званого Гарним Kalos /, 40 стадій. А від устя Гарного до четвертого устя, званого Назаракос, 60 стадій, звідтіля до п'ятого устя в їх 120. Звідтіля до міста Томеус / Томі / 300 стадій, з Томеусу до міста Каллатіс дальших 300 стадій: то пристань для кораблів. Звідтіля до порту карійців 180 стадій. А край довкола носить назву Карії. Від порту карійців до Тетрісіади в стадій 120, звідтіля до Бізони, міста, що стоїть пустою, 60 стадій, а з Бізони до Діонісіополя 80 стадій. Звідтіля до Олессос в стадій 200: то пристань для кораблів. З Олессос до передгір'я Гаїмосу, яке сягає аж до Понту, в стадій 360. І сюди рівно ж кораблі заходять. А від Гаїмосу до міста Месембрії стадій 90: то пристань для кораблів. З Месембрії до міста Анхімолос в стадій 70. А з Анхімолос до Аполонії 180. Все то міста гелленів, засновані в Скитії, по лівійці того, хто впливає на хвилі Понту. З Аполонії до Херсонесу 60 стадій. Тут в пристань для кораблів. А з Херсонесу до мурів Авлаїоса 150 стадій. Звідтіля до урвища Тиніади 120 стадій.

25.

Від Тиніади до Сальмидесу в стадій 200. Про те місто згадує Ксенофонт Старший і до того місця, по його словах, дійшло гелленське військо, яким він командував, коли вкінці з трацьким Сеутесом вирушив на виправу. Багато також писав він про брак у тім краю пристаней, бо тут викидаються на сушу судна, переможені бурєю, і як сусідні траки б'ються за рештки тих кораблів. Від того Сальмидесу до Фригії в стадій 330. Звідтіля до Кианеаї стадій 320. Це ті Кианеаї /небто Чорні Скелі/, про які кажуть поети, що були колись блукливі /небто рухомі/ і що першим кораблем що між ними проплив, був той корабель Арго, який Язона до Колхиди привіз. Від Кианеаї до святині Зевса бажаних вітрів, де знаходиться гирло /стома/ Понту, в стадій 40, звідтіля до порту Дафни, званої Шаленою, в знову стадій 40, від тієї Дафни до Візантії в їх 80. Такі ото місцевості від кимерійського Босфору до Босфору трацького і до міста Візантії.

Проф. Др. Вітольд Клінгер.

Р Е Ц Е Н З І Ї .

А.Івановскі:

1/ Physical Modifications of the Population of Russia and Famine: "American Journal of Physical Anthropologie", v.VI, 1923, s.331.

2/ Die antropometrische Veränderung russischen Völker unter dem Einfluss des Hungersnoth. "Archiv für Anthropologie". Neue Folge, Band XXX.

Як хитро совіти припозивляли голод в Україні і як хитро означає хтіли замазати всі сліди своєї хитрої політики в Україні направленої на те, щоб винищити українське населення і замінити його московським, і в той же час показати світові, що Совіти ні в чім неввинні, а винні якісь стихійні невідомі закони і їхні впливи на населення, покажуть найліпше ці дві статі, докторів Івановського з Харкова.

Вони ніби то зовнішньо зовсім наукові, а в дійсності все тільки підведено під наукову вуаль прикормовачу гірку українську дійсність.

В цих своїх статтях Івановський пише про антропологічні виміри зроблені в Харкові над новобранцями в 1922 і 1923 роках. - Головну роль тут грає індекс /черепи/ голови, показуючий відношення ширини голови до її довжини. - В Україні цей індекс голови в середнім є 84,0 з невеликими хилятаннями від 83,5 до 85,0 в залежності від місцевості. - У москалів цей індекс в середньому хилятається від 79,0 до 82,0 в залежності від місцевості /губернії/.

Отже Івановський констатує для х а р к і в с ь к о г о військового округу зменшення сего індекса в помянутих роках у новобранців з 84,0 на 82,0. - Це значить, що в попередні роки до революції 1917 року, і особливо до голоду 1921-1922 років, індекс голови у новобранців у Харкові був у середньому 84,0, а після голоду змінився у середньому на 82,0. Виходить так, що під впливом голоду голова у населення харківського військового округу від голоду проузначала, на цілих дві одиниці.

Французькі та інші спеціальні журнали напр. L. Anthropologie висловили сумнів, що до можливості такої зміни від голоду, і висловилося в тім смислі, що при вимірах індексу у Харкові могла статися якась помилка.

Але в дійсності ніякої помилки не було, а сталося от-що. - В харківській губернії є декілька повітів заселених майже сплош москалями переселеними з Московщини ще на початку ХУІІІ віку. Коли прийшла революція 1917 року, то всі ці повіти записалися до комуністичної московської партії, і користалися всіми вигодами та підпорою московського більшовицького уряду в Україні. І в той час, коли на Україні московська ЧЕКА, по офіційним же справозданням розстрілювала більше дев'яност тисяч люду і головне молодого до 1921 р., то цих московських сіл вона не чіпала, як і москалів взагалі. В 1921 р. на українським селі не можна було побачити мужчин від 17 до 35 літ, бо вони або були вистріляні, або ховали-

ся по лісах.

Отже новобранці 1922 року у Харькові, були головним чином не українці, а москалі з московських сел, з індексом голови від 79,0 до 82,0, а українців було дуже мало, і тому середній індекс і став 82,0.

Причина зміни індексу не голод, а винищення українців Москвою.- Ц е т р е б а у к р а ї н ц я м п а м я т а т и !

Вадим Щербаківський.

A. B a s c h a k o f f : Les Substrats ethniques de la population russe aux temps préhistoriques.- "Zeitschrift für Rassenkunde". Band IV, 1936, S.194-199.

Автор, відома читачам уже з рецензії Л.Чикаленка в II книжці "Чорноморського Збірника", виявляє себе і в цій коротенькій статі, уміщеній в дуже поважнім німецькій органі, занадто легким, що до джерел на які він опирається.

Так напр. з місця в кар'єр він зве англійських Пік-тів яфетитами, до яких з такою самою легкістю відносить як Лігурів так і Іберо-еускарійців /ст.195/, не указуючи ні авторів, у яких він це взяв, ні аргументів, коли він сам прийшов до такого рішучого висновку.

Потім він переходить, як він сам каже, до Росії, і справно указує, що субстрат лісового пасама, тобто Московщини був фінський, а субстрат степовий передарійський був у зв'язку з народами Кавказькими і з певною етнічною зоною яка тягнеться від Піренеїв до Високого-Атласа і Марока. На Заході яфетитський субстрат зник, окрім одного малого народу Басків.-

На Кавказі ж "населення яфетитське" під формою "народів протокавказьких" досягає ще й лисє 24%, на загальне число Кавказького населення біля II мільонів душ.

Очевидно, ці свої твердження він взяв з праць по-кійного проф.М а р р е і його школи. Хоч метою Марра викликає у більшості європейських вчених більш менш негативне відношення, то всеж такі частина, і в тім числі віленський вчений Бляйхштайнер / Bleichsteiner / вважають її за цілком можливу. Зате твердження і винаходи самого Башмакова далеко не стоять на науковій висоті.

Так напр. він каже що Кімерійці / Kimmérioi / не були нічим іншим, тільки галузю Черкесів, бо і тепер є племя "Tiémirgoi" /Tiémirgoi/, яке імя абсолютно по звукам відповідало античному "kimmerieos", очевидно ще й з московським прононсом "шіє" замість "ше", ст.197.

На тій же сторінці автор приписує собі відкриття фактів яких ніби ніхто не підозрівав, про розсіяння/меркаських/ кавказьких племен по Малій Азії, що було давно відомо, але чого очевидно автор не читав.-

Для доказу того, що Українці /малороси, як він каже/ походять від Черкесів Башмаков на ст.198 приводить, що більшість прізвищ кінчається не на "off" /="ов" тільки на "ко", бо у Черкесів "ко" означає "чийогось сина".-

Але очевидно що автор не має нічого спільного з фі-

пологію, бо мусів би знати, що "ко" само по собі в Українській мові має зменшуюче значіння: напр. Ванько, Сашко, Панько, а московському "ов" відповідає "енко": Іваненко, Петроенко, Гончаренко.-

Те саме-нерозуміння у нього виходить і зі словом, що кінчиться на "ух", і тут він наводить і слово "пастух" і навіть "петух"; так що вже і Москва зрідтіль же йде. Не жаль українське слово в "півень" а не "петух" і промовить черкеське "tzykhou" = наріц.-

Очевидно, що автор читав Марра, але не зрозумів його і почав усе з своєї голови пояснити.-

Шкода, що стаття попала в поважний німецький періодик, і багато незнаючих української мови введе в блуд.

Вадим Щербаківський.

D. Lidio Cipriani:
Eine Rassenuntersuchung bei den Guculzen. "Zeitschrift für Rassenkunde", 1936, Band IV, S.124-145.

Це є дуже цікава стаття особи, яка студіювала Гуцулів на місці в їхній країні.

Він про них каже так: "Це суть люде, які залишилися на якійсь старовинній сталії культури, з архаїчними звичаями; напр. лишилися при ще загальнім вживанню церемонійного топіння, або при певних забобонах. Потрібно до всіх народів, які живуть у вічній стичності з природою, вони суть визначні спостерегачі звірячого і рослинного світу" і т.д.

Автор звертає увагу на присутність у них хвороби, що зветься "зоб". /Корі/, і поясняє її невідстачаючим, одноманітним харчем, в яким головну роль грає варена капуста /Колі/.- Цю останню, на основі експериментів він і вважає головною причиною зобу. Тут він згоджується з поглядом Моравського антрополога проф.Сука. ст.126.

На ст.126 і 127 автор указує на велику смертність дітей і приписує її люду, особливо мертворожені залежать від нього.

Автор потім промовить різні холячі, очевидно між поляками, або жителями жившими в той час на Гуцульщині, різні оповідання про походження гуцулів і вкінці указує, що вони не мають жадної вартості.

Нарешті переходить до антропологічного матеріалу. Він зміряв у Жабіюму і в Околицях 50 чоловіків і 50 жінок. Очевидно, що він згадав про свого попередника Хв.Вовка, який міряв гуцулів теж на початку цього століття. Очевидно якісь певні інформатори, антропологі наговорили йому на Вовка, ніби висновкам Вовка про гуцулів і взагалі його вимірам не можна повірять, бо ним ніби керували не завжди наукові цілі, але здебільшого політичні.-

Отже Ціпріані представивши на таблицях свої виміри п'ятдесяти гуцульських чоловіків і п'ятдесяти жінок прийшов до висновків загально беручи дуже близьких до висновків Вовка.

Так напр. він сам каже, що середній головний показник /Коріндекс/ для мужів 84,4, а для жінок 83,8, такий самий як і у Вовка, що є дуже важно, бо це головна ознака, круглогловість, однакова у гуцула як і у надніпряння.- Різничні виступають поперва в кольорі очей і волосся.- У Вовка гуцули значно темніші в середньому ніж у Ціпріані.- Але це

декло пояснюється тим, що виміри Ціпріані робив у жаб'яму і околицях, а Вовк згається в Довгополему і околицях; та й Вовк на яких небудь 25 літ раніше це робив. Але і сам Ціпріані признає і показує, що різниці між його вимірами і вимірами проф. Сука значно більші ніж між його вимірами і вовковими. Це ясно чому! Сука робив виміри на Гуцульщині, що було в свій час під Чехами..

Інші ознаки виміряні Ціпріані дуже близькі до Вовкових.- Середня висота майже ідентична з Вовком виміряного; причім середній ріст гуцулів у Вовка є на пів сантиметра менший як у Ціпріані.- Але і Ціпріані як і Вовк признають гуцулів за оден з найвищих народів в Європі.

Ціпріані відмічає такий паралелізм роста з показчиком: Великий ріст зв'язується з великим індексом, тобто з сильно закругленою головою. Але і зовсім довгі голови з показчиком 77,0-79,0 належать високім індивідам.- Зате темні і мішані очі не особливо часто трапляються у людей з високими головними індексами, тобто у дуже круглоголових.- Гуцули переважно мезоріни; тобто мають середню узкість носа, а позаяк взагалі носи у гуцулів дуже великі, то вони здаються вузькими.-

Також автор відмічає, що не дивлячись на високий головний індекс, тобто не дивлячись на круглоголовість і на широкоголовість самі лица лишаються досить вузькими, довгими лицами. У жінок навпаки круглоголовість іде паралельно з широким лицем.- Мужчини хоч і мезорhin'и себто середньої ширини носи мають, але помітно нахил до leptorrhini'ї себто до вузьконосости, а у жінок нахил до Platyrrhini'ї, себто до плосконосости.

Автор указує на незвичайну близькість всіх середніх індексів у гуцулів і у курців /Передньоазійських/.

Валент Щерб ківський.

M I S C E L L A N E A

x

x

x

Зацікавлення проблемами Чорноморського Простору серед українського громадянства поширюється. В цьому напрямі слід зазначити останніми часами:

1. статтю проф. Є в г е н а О н а н ь к о г о про "Культ Мітри в давньому Римі" /див. часопис "Проблем", Прага, ч.12, 1942, стор.724-730./

2. Статтю проф. Дра В о л о д и м и р а О і ч и н с ь к о г о про пізнання "Походження Трояуба", з ілюстраціями /див. "Український Вісник", Берлін, ч.II, 1942/.

3. Статтю дра Ю р і я Л и п и : "Сучасність і Культура" /див.місячник "Наші Дні", Львів, ч.3, 1943/.

4. Статті дра Ю р і я Л и п и : "Чорноморська Полорож" /віл Січеслава до Акермана/. /див. щоденник "Краківські Вісті", Краків, чч.55-56, 79-81, 83, 1943/.

5. Статтю Мгва І л я р і о н а К а л и н е в и ч а : "Значіння Чорноморських та Озівських портів для України" /див. "Український Вісник", Берлін, ч.6, 1943/.

6. Др Юрій Полянський виступав у Львові 17.III.43. виклад на тему: "Проблема Чорного Моря та його повкілля" /див."Краківські Вісті", ч.61, 1943/.

7. Проф. Омелян Терлецький виступав у Львові 30.III.43 виклад на тему: "Помилкові погляди на історію", в котрому підніс вагу візантійської /чорноморської/ культури в історії України /див."Краківські Вісті", ч.73, 1943/.

8. Статтю Богдана Осалчука: "Роля Болгарії" /див."Краківські Вісті", ч.76, 1943/.

9. Некролог інж. Льва Биківського: "Пам'яті проф. Івана Шовгенова 1874-1913" /див."Краківські Вісті", ч.84, 1943/.

10. Оповідання Ол. Дамаскіна: Пісня буряного моря /див.часопис "Пробозм", ч.4, 1943 стор.230-232/.

11. Статтю Володимира Трембіцького: "Кавказьким народам в національні роковини". /див."Український Вісник", ч.10, 1943/.

12. Проф. Українського Університету у Празі - Дмитро Антонович пише /1943/ монографію з історії мистецтва про "Українську школу мистців".

X X

"Створення морської сили мало величезне значення в історії України. Витворився тип українця - моряка - відважного, запевнятливого, на все рішеного. Море вчило найцінніших військових пошуків безстрашності і солідарності. Учило бистрим зором дивитися вперед, орієнтуватися в невідомих країнах, шукати нових шляхів і просторів. Зацікавлення морем від того часу не зникало вже ніколи: у морі наші майбутність!"

/ІВАН КАЛУНОВИЧ: За Чорне море -
"Порога", ч.6, 1943, стор.87/.

X X

Біжуча преса повідомляє з Бухарешту /27 квітня 1943/, що Проф.інж. Дорін Павел виступав в Румунському Інституті Енергетики відчит-проект вибудування в "Залізних Воротах" Дунаю величезної електростанції". Запроектоване джерело енергії моглоб постачати річно біля 5,2 мільярдів кіловатгодин, отже булоб значно більшою установкою від українського "Дніпростану", а може навіть найбільшою гідроелектростанцією не тільки у Європі, але й у цілому світі. Вона моглаб постачати електричний струм не тільки по Румунії, але й до далі положених частин Південної Європи.

X X

В "Українському Віснику", /Берлін, ч.9/91/ з 6.IX. 1942 р./ уміщено було велику інформаційну статтю про життя болгарського народу із таким motto:

"Хто зпоміж усіх, сонцем осяяних людей, мігби нас покори-
ти? Ми привчилися бути панами у власному краю і нікому не
покорятися. І такими ми залишимося як довго буди війни й
як довго ми носимо меч!" /Із відповілі болгарського вели-
кого князя Добренти аварським післанцям/.

х

х

х

Болгарський вчений - Д м и т р о Я р а н о в ого-
лосив багату змістом монографію про "Середземне море"
/Софія 1941/. Початково була вона друкована трьома части-
нами /в "Річнику Софійського Університету /1939, 1940 і
1941/.

х:

х

х

Болгарський Морський Інститут у Варні видав друком
першу взагалі бібліографію друкованих праць про Чорноморсь-
кі справи :

I w a n o v . N.S. Bibliographie d.Schwarzen Meeres u.s.Küste.
Varna 1940, 268 S., Seewissenschaftliche Institut.
Zotschew Todoer D. in "Ostraum Berichte," Breslau, 3 Heft, 1942,
S.372-373.

х

х

х

Видавнича фірма S.Kirzely Лайпцигу почала видавати
серію під назвою: "Sammlung Georg Leibbrandt, Quellen zur Er-
forschung des Deutschtums in Osteuropa," -----
під редакцією проф.пра Е.Мейнен. Досі вийшло 7 томів, з яких
до Чорного моря мають відношення наступні:

- Bd.1. Kugler Christian: Grossliebental, 1940, XX, 155 S.
B.3. Rempel Hans: Deutsche Bauernleistung am Schwarzen Meer,
Bevölkerung u.Wirtschaft 1925, 1941, XX, 108 S.
Bd.4. Woltner Margarete: Die Gemeindeberichte von 1848 der
deutschen Siedlungen am Schwarzen Meer,
1941, XVIII, 230 S.
Bd.6. Auhagen Otto: Die Schicksalswende des russlanddeutschen
Bauerntums in den Jahren 1927-1930, 1942,
VIII, 197 S.
Bd.7. Stach Jakub: Grunau und die Mariupoler Kolonien, 1942, 80 S.

х

х

х

Таж сама фірма видала наступні укр.-німецькі праці у
1942-му році:

1. Doroschenko Dmytro: Die Ukraine und das Reich. Neun Jahrhun-
derte deutsch-ukrainische Beziehungen im Spiegel
der deutschen Literatur - und Geistesge-
schichte, VIII, 300 S.
2. Jakowliw Andrij: Das deutsche Recht in der Ukraine und Seine
Einflüsse auf das ukrainische Recht in 16.
bis 18. Jahrhundert, IV, 220 S.
3. Smal-Stockyj Roman. Die Germanisch-Deutschen Kultureinflüsse
im Spiegel der ukrainischen Sprache, VIII, 283 S.
4. Antonowytsch Dmytro: Deutsche Einflüsse auf die ukrainische
Kunst, IV, 180 S.

x
x x

Часопис "Petermanns Geographische Mitteilungen", Gotha, на протязі останніх років умістив слідуєчі цікаві для дослідника Чорноморського Простору статті:

- Brendl Oskar: Die Obstgartenwirtschaft Ägyptens, unter besonderer Berücksichtigung des Agrumen-, Feigen-, Wein-, Dattel- und Bananenbaues. /"P.M.", 1942, Heft 1, S.17-27, Hft.2, S.41-52/.
- Gren, Erik: Die geschichtliche Entwicklung der Strassenverhältnisse zu beiden Seiten des Hellespontos und Bosporos während des Altertums. /P.M., 1942, Heft 9, S.320-323/.
- Schultze, Joachim H.: Zur Geographie der altgriechischen Kolonisation. /P.M., 1941, Heft 1, S.7-12/.
- Fischer Josef: Die Östlichen Mittelmeer-Gebiete um 1500 /P.M. 1941, Heft 1, S.12-15/.
- Lepsi I. : Das Gefälle der Talwege im Donaudelta. /P.M., 1941, Heft 7-8, S.267-269.
- Louis Herbert: Das erste türkische Geographie Kongress in Ankara 6-21. Juni 1941. /P.M., 1941, Heft 9, S.311-314/.
- Heybrock, Werner: Naturwissenschaftliche Beobachtungen in Iran /P.M., 1940, Heft 4, S.124-131/.

НОВІ КНИГИ

- U k r a i n e . Handbuch der -. Im Auftr.d.Ukrainischen Wissenschaftl. Institut in Berlin, hrgs von Prof. J.Mirtschuk. Leipzig 1941, Otto Harrassowitz, VIII, 416 S.
- H u b e r, Reinhard: Die Türkei. Ein Weg nach Europa. Berlin 1942, Volk u.Reich Verlag, 104 S.
- P f a n n e n s t i e l, Max: Die altsteinzeitlichen Kulturen Anatoliens. /Istanbuler Forsch., hrsg. v.d. Zweigstelle Istanbul d.Archaol.Inst.d. Dt. Reiches, 15/, Berlin 1941, 50 S. u.18 Tafeln.
- C l e r g e t Marcel: La Turquie. /coll.Armand Colin, N.213./ Passéet Présent. Paris 1938, 207 p.Librairie Armand Colin.
- K a e m p f e r, Engelbert: Am Hofe des persischen Grosskönigs /1684/85/. Das erste Buch der Amoenitates Exoticae. /Quellen u.Forsch. z.Gesch.d.Geogr. u.Völkerkunde, hrsg von Albert Herrmann, Bd.2/. Leipzig 1940, XII, 241 S. + 12 Taf., K.F.Koehler.
- J ä s c h k e, Gotthard: Türkei. /Kl.Auslandskunde, hrsg.von F.A.Six, Bd.8/. Berlin 1941, 64 S., Junker u. Dünhaupt.
- F r u n z e I.: Bessarabien. Rumanische Rechte u.Leistungen. Bucarest 1940, 88 S., Dacia-Bücher.
- B u s c h - Z a n t n e r, Richard: Bulgarien. Geschichte u. Politik im Zentrum des Balkans. Leipzig 1941, 243 S., Wilhelm Goldmann.
- H u b e r, Reinhard: Der Suezkanal einst und Heute. Berlin 1941, Junker u. Dünhaupt.
- A n d r a e, Walter: Alte Feststrassen in Nahen Osten. /10.Sendschrift der Deutschen Orient-Gesellschaft/. Leipzig 1941, 56 S., I.C.Hinrichs.

Туреччина як морська сила.

Турецький флот вважає сьогодні своє головне завдання в тім, щоб стерегти протоки й нести берегову службу в Чорнім морі. В державі султанів найважливішим війсьним портом був Істанбул. Кемалева ж Туреччина використала по того зятку Ізміру, що в Мармурового моря глибоко врізується в азіатське узбережжя. Це перенесення було зроблене не тільки з уваги на лозанський трактат, який перш за все забороняв утворення пунктів постійно кораблів в обох протоках, але також тому, що ця віддалена бухта більше нагадує, як пункт виходу для руху флоту, ніж лежачий на ртах багатьох чужоземних оглядачів Істанбул. Із ізмірської затоки можуть війсьні кораблі однаково скоро досягати чи то портів Чорного моря: Синопи й Самсуну, чи то виїхати в Дарданел. Хоч зазвичай призначений тільки для оборони власних вод та берегів турецький флот має також силу для наступу.

Нова Туреччина старається в усіх ділянках учитися в помилок минулого. Вона знає, що для неї було б небезпечно занедбувати морське озброєння. Це робили на шкоду державі деякі султани. Твердження яке часто чується, що турки завжди були нездатні по морю, цілком неправдиве. Уже араби, які були ніби попередниками турок у східній частині Середземного моря, мали злібний флот, який часто появлявся, правда безуспішно - перед Візантією. Пізніш османські війська проникли на Балканський півострів, раніш, ніж султани, подумали про те, щоб забезпечити нове володіння пануванням на морі. Властивим засновником турецького флоту був тоді Магмед II /1451-1481/. Цей султан міг при здобуванні Візантії виставити вже 150 війсьних сулен і окрім того післати потім 180 війсьних кораблів в Егейське море. За Сулеймана I /1520-1560/ зріс флот на 300 сулен. Вони мали значні внутрішні недоліки. Галери були обслуговувані військово-почесними слугами й людьми, які вносили жертвою турецьких морських розбійників. Мали вони також яко залогу чужинців. Така заплата з натурою річчю була в більшій частині непевна. Хоч, завдяки багатству пісів на побережжі Чорного моря, скоро можна було полагати поповнення строю кораблів, але спочатку всі морські справи недомагали на нечесність управління. Здебільшого значно менше кораблів ставилося на службу ніж вивозилося на листи платні. Однак Туреччина могла перекозватися, що й на далекі просторені моря йде вона завжди поперед іще сильної Венеції.

Заволодіння Кипром досягнула без великого труду, але тоді турецький флот був в 1571 році венеціанцями біля Динанту, при вході в коринський залив, майже цілком знищений. Та вже на сліуючий рік, мала Туреччина так само великий флот, і по того ще з дуже сильною корабельною артилерією. Для морської війни мав Сулейман дуже необхідне йому виграшне знаряддя в морським розбійникові Хайраддіні Барбаросі, грекові, що походив із Мітілени. З його намови султан заключив союз із Францом I французьким, щоб спинити дальше просування іспанців у Алжирі. Тоді Барбароса перейшов на цілковите турецьке утримання, й бутучи на чолі військового флоту дійшов аж під Ніццу. Турки славлять його й тепер, як їхнього морського героя. Також після його смерті /в 1546/ зоставалися алжирські корсарі багато десятків літ серед турецької морської сили дуже вартісною складовою частиною.

Наскільки в неправульно твердити, що Туреччина не володіє сильним морським флотом, так зоставтись також не-ствердженням, що й морська турецька торгівля не процвітала. Так того, як Чорне море було турецьким внутрішнім морем, мали турки там торговельну монополію, турецькі торговельні кораблі із Чорного моря їздили навіть далеко в гору по Дунаю. Але тако ж на Середземному морі турецька морська торгівля зовсім не була безчинна. Кораблі, що їздили під прапором півмісяця ще по 1800 році досягали лондонської гавані. Пізніш з поступом західного впливу на Близькім Схві, турецький торговий флот був зменшений. Також зновий флот турецькі можновладці завжди залишали перестарілим. Але прийшов вік перших причаї реформації. Султан Абдул Азіс /1867-1876/, що був великим моротворцем, заложив модерний воєнний флот, правда, тільки для репрезентаційних парад. Його недовірливий наступник Абдул Гамід /1876-1909/ зоставив воєнний флот у Золотім Розі зігнилим, бо боявся, що морські офіцери могли б прийти до думки вчинити проти нього переворот. Молодотурки взялися так енергійно до відбудування воєнного флоту, що той у Балканській війні став для ворогів Туреччини повільно небезпечним. В світовій війні, турецький флот остаточно був зміщений німецькими кораблями: "Гебен" і "Бреслау", які навіть тепер лишаються найпевнішою підставою їхнього флоту. /Франкфуртер Цайтунг, 20.IV.1943/.

У к р а ї н а і Ч о р н е м о р е .

"Боротьба зі степовими ордами - це була одночасно боротьба за поступ до Чорного моря. Її український народ виграв. Ми станули твердо на берегах Чорного моря і завданням відродженої Української Держави буде те становити ще більш закріпити. Тому мусять бути зв'язані з Україною такі приморські землі, як Бессарабія, Крим і Кубань.

М о р с ь к а г р а н и ц я - це о д и н о к а п е в н а г р а н и ц я У к р а ї н и , і ї в і к н о у с в і т . Україна не може стерпіти ніколи того, щоб хтонебуль усадювся на північних узбережжях Чорного моря, або зловив на Чорному морю перевагу. Не даром же кривавилися поляки Святославу під Доростолом в Болгарії, Володимир під Корсунем на Кримі, не даром Ярослав Осмомисл замикав "брами Дунаю". Далекзврі були плани Великого Богдана, коли посилав свого сина Тимона святати польку молдавського господаря - Роздану. Думка з а б е з п е ч и т и У к р а ї н і г е г е м о н і ю н а д Ч о р н и м м о р е м п р о б и в а є т ь с я в ж е в п о х о д а х О л е г а й к о з а п ь к и х в и п р а в а х С а г а й л а ч н о г о .

Для України геополітичним законом в: м і ц ь о у к р і п и т и с я н а д Ч о р н и м м о р е м і н е "зпустити до того, щоб якабуль постороння сила усадюлася на північних берегах Чорного моря і зловула на ньому перевагу".

/Мгр. Осип Губчак: До Української Імперії /Геополітичні розваження/. Збірник "За велич нації"... Львів 1938, стор.132/.

В і д Р е д а к ц і ї :

Проф. Др. Інж. І.Фещенко-Чопівський просить вяснити, що в його статті "Проблеми Технічного Економічного життя в Україні /окреме видання Укр. Чорв. Іст. Ч.21/ в схемі поліду

Політехнік не уміщена "Львівська Політехніка" лише тому, що провадилася дискусія в справі реформ вже існуючого на Великій Україні технічного Високошкільництва.

Проф.Фещенко-Чопівський розумів, що вже існуюча Львівська Політехніка з глибокою історичною традицією подібно як і Київська, є поза дискусією. Справа раціональності позоставлення тих чи інших факультетів на Львівській Політехніці малаб бути дискутована насамперед у Львові.

-----0000000-----

ВИПАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЧОРНОМОРСЬКОГО І Н С Т И Т У Т У .

Досі вийшли:

Ч.І.

Ю р і й Д и п а : ЧОРНОМОРСЬКА ДОКТРИНА. Варшава 1940.
/29/20/., стор.124. VI. На правах рукопису.

З м і с т : Дефініція. Ч а с т и н а п е р ш а : I.Чорноморський простір. 2. Роль України. 3.Ключ склепіння. 4.Таврида-осередок. 5.Дністер - опертя на Заході. 6.Дон - опертя на Сході. 7.Окреслювання кордонів. 8.Колонізаційний рух XIX ст.9 Колонізаційний рух XX ст. 10.Закон розселення українців. 11.Перелом характеру мас. 12.Фізична оборонність. 13.Духовна оборонність. 14.Підкавказзя і Кавказ. 15.Одність Кавказу. 16.Каспійська брама. 17. Туреччина. 18.Роль Кемалю. 19.Іранський поміст. 20.Греція й Альбанія. 21.Дунайська брама. 22.Балканські війни. 23.Вузол Югославії. 24. Болгарія. 25.Румунія й Угорщина. 26.Чорноморські землі як колонізаційний простір. 27.Чорноморські форми продукції. 28.Натиск на Чорне море. 29.Світломість етности. 30. Політичні перспективи. 31.Союз Чорноморських держав. Ч а с т и н а д р у г а : I.Море і його характеристика. II. Чорноморські ріки. III.Культури над Чорним морем. IV.Чорноморська торгівля. V.Релігії над Чорним морем. VI.Типи держав і людей. VII.Чорноморський характер. VIII.Символ Чорного моря.- Послівя. Література.

Ч.2.

Л е в Б и к о в с ь к и й : ТУРЕЧЧИНА. Бібліографічні матеріали. Варшава 1940./31x21/, стор.68. На правах рукопису.

З м і с т : Передмова. Перегляд літератури. Загальні твори. Філософія та релігієзнавство. Суспільні знання. Мовознавство. Природознавство. Прикладні знання. Мистецтво.Письменство. Історія. Географія. Дитячі твори.- Послівя.- Показник.

Ч.3.

Г.І. Б р а т і я н у : ПОЧАТКИ ТОРГІВЛІ НА ЧОРНОМУ МОРІ.
Варшава. 1940. /31х22/, стор. 42. На
правах рукопису.

З м і с т : Передмова Проф. І. Шоргонова. Вступ. Географічний
огляд. Іранці та греки: грецька колонізація на берегах
Понту Екссинського. Понтіське царство та римське завоюван
ня. Великі інвазії. Торгівля Візантії з хазарами та ук
раїнцями. Інвазії команів та тюрків. Монголи та італійці у
XIII ст. Пормітки.

Ч.4.

О л е г К у л и н я к : ЧОРНОМОРСЬКА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНСЬ
СЬКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ. Варшава 1941.
/31х22/, стор. 50 і схема. На пра
вах рукопису.

З м і с т : Вступ. Вугілля. Метали й машини. Цукор. Нафта.
Текстильна промисловість. Закінчення. Література. Схема.

Ч.5.

І в а н Ш о р г е н і в : ЧОРНЕ МОРЕ. Гідрографічний нарис
Чорного моря та його басейну.
Варшава 1941. /31х22/, стор. 112
і карта. На правах рукопису.

З м і с т : В с т у п . Короткий огляд історичних полій на
землях довкола Чорного моря. Г і д р о г р а ф і я Ч о р
н о г о й О з і в с ь к о г о м о р і в . 1. Генеза,
притоки, витоки. 2. Батиметрія Чорного й Озівського морів.
3. Пророда морського дна. 4. Опис берегів чорного й Озівсь
кого морів. 5. Острови. 6. Ділянки. 7. Властивості води Чор
ного й Озівського морів. 8. Вітри, бурі тумани. 9. Рухи води.
10. Екста і банна Чорного моря. 11. Рейси пароплавів на Чор
ному й Озівському морях. Г і д р о г р а ф і я г о л о в
н и х р і к ч о р н о - м о р с ь к о г о б а с е й н у .
1. Загальні уваги. 2. Опис головніших річок Чорноморського
басейну: Радзая, Камція, Порвалія, Дунай, Дністер, Бог, Інгул,
Дніпро, Дніпровсько-Бузький водний шлях, Пін, Донець, Захід
ний і Східний Манічі, Манічський водний шлях, Волго-Донський
канал, Єя, Кубань, Волга, Каспійське море. Чорноморські річ
ки Закавказзя. Чорноморські річки Туреччини. З а г е л ь
н і в и с н о в к и . Література. Карта.

Ч.6.

А н а т о л ь О г і е н к о : КОМУНІКАЦІЙНЕ ЛЕТУСТВО В
ЧОРНОМОРСЬКОМУ ПРОТОРІ. Су
часний стан і можливості
розвитку. Варшава. 1941.
/31х22/, стор. 32 і 2 схеми.
На правах рукопису.

З м і с т : Характеристичні прикмети летунської сполуки.
Швидкість перелету. Розквіт летів. Незалежність від профілю
терену. Згідність з політичними впливами. Головні магіст
ралі Європи. Летунські лінії в Європі. Летунські лінії
Балканських держав /Туреччина, Греція, Болгарія, Югославія,
Румунія/. Летунська Комунікація СРСР. Летунські лінії УРСР.
Кошти. Майбутність на українських теренах. В и с н о в к и .
Література. Схеми.

4.7. Іван Шовгенів і Валентин Садовський: УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ. Програма діяльності. Варшава 1941 /31x22/ стор.20. На правах рукопису.

Зміст: 1.Проф.І.Шовгенів - Загальний план праць Українського Чорноморського Інституту. 2.Проф.В.Садовський - Програма економічно-географічного вивчення Чорноморського простору. 3.Видання Українського Чорноморського Інституту.

4.8. Юрій Липа - Лев Виковський: ЧОРНОМОРСЬКИЙ ПРОСТІР. Атлас. Схеми рисував Ст.В. Варшава 1941 /31x22/ стор.46. На правах рукопису.

Зміст: Передмова. 1.Чорноморський простір. 2.Україна. 3.Кавказ. 4.Іран. 5.Туреччина. 6.Греція. 7.Болгарія. 8.Угорщина. 9.Югославія. 10.Румунія. Польща. Література. Видання Українського Чорноморського Інституту. До тексту додано 10 схем.

4.9. Дмитро Нестеренко: ОРГАНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАЦІЇ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ. Одеса 1942./31x22/, стор.34. На правах рукопису.

Зміст: Передмова проф.І.Шовгенова. 1.Загальне. 2. I Інстанція - Управа порту. 3. Навігаційний персонал. 4. II Інстанція - Дирекція Морських Портів. 5. III Інстанція - Департамент Морських Портів України. 6.Зіставлення кількості персоналу і корабельного тону. 7.Особові справи. 8.Прихід кораблів для транспорту, справи руху. 9.Портова поліція. 10.Бухгалтерія і ремонт кораблів. 11.Направа портів і урядження. 12.Господарчі справи і інтендантство. 13.Бюджетові і економічні справи. 14. Організація праці сезонних робітників. 15.Закінчення.- Література. Видання Українського Чорноморського Інституту. Додаток: 3 схеми.

4.10. Чорноморський збірник. Книга перша. Одеса 1942./31x22/. стор.68 і I схема. На правах рукопису.

Зміст: 1.Л.Виковський: Великодержавні проблеми України. 2.Ю.Липа: Емоційні перовні в чорноморському світогляді. 3.М.Плечко: Українська Гетьманська Флота 1918 р. Стислий нарис. 4.П.Силенко: Мангурська Україна. 5.М.Ковальський: Дещо про тюркські коріння в українській мові. 6.Видання Українського Чорноморського Інституту. 7.Видання Океанічного Інституту. Додаток - схема.

4.11. Юрій Липа: ЕМОЦІЙНІ ПЕРОВНІ В ЧОРНОМОРСЬКОМУ СВІТОГЛЯДІ. Одеса 1942./31x22/, стор.15. На правах рукопису.

4.12. Максиміліян Плечко: УКРАЇНСЬКА ГЕТЬМАНСЬКА ФЛОТА 1918 р. Стислий нарис. Одеса 1942 /31x22/ стор. 17.

Ч.13.
Ю р і и Л и п а : ЧОРНОМОРСЬКА ТОКТРИНА. Друге видання.
Одеса 1942 /31х22/, стор.165 + мапа.
На правах рукопису.

З м і с т : Передмова до другого видання. Ч а с т и н а
п е р ш а : I.Чорноморський простір. 2.Роль України. 3.Ключ
склепіння. 4.Таврида-осередок. 5.Дністер- опорта на Заході.
6.Дон - спорта на Сході. 7. Окреслювання кордонів. 8.Кольо-
нізаційний рух 19 ст. 9.Кольонізаційний рух 20 ст. 10.Закон
розселення українців. 11.Перелім характеру мас. 12.Зізнана
оборонність. 13.Духовна оборонність. Ч а с т и н а д р у г а :
14.Підкавказзя і Кавказ. 15.Одність Кавказу. 16.Каспійська
брама. 17.Туреччина. 18.Роль Кемала. 19.Іранський поміст.
20.Греція й Альбанія. 21.Дунайська брама. 22.Балканські
війни. 23.Вузол Югославії. 24.Болгарія. 25.Румунія й Угор-
щина. Ч а с т и н а т р е т ь я : 26.Чорноморські землі як
кольонізаційний простір. 27.Чорноморські форми продукції.
28.Натиск на Чорне море. 29.Світломість одності. 30.Політичні
перспективи. 31.Союз Чорноморських держав. Д о п о в н е н -
ня - Минуле й характер Чорноморського Простору. I.Море і
його характеристика. II.Чорноморські ріки. III.Культури над
Чорним морем. IV.Чорноморська торгівля. 7.Релігії над Чор-
ним морем. VI.Типи держав і людей. VII.Чорноморський харак-
тер. VIII.Символ Чорного моря.- Література. Бібліографія
Юрія Липи /1917-1942/. Видання Українського Чорноморського
Інституту. Видання Українського Океанічного Інституту.
Чорноморський простір /схема до тексту/.

Ч.14.
Ч о р н о м о р с ь к и й з б і р н и к . Книга друга.
/31х22/.Одеса 1942.стор.67 і 4
аркуші схем. На правах рукопису.
З м і с т : I.Архiepіскоп Іларіон: Український Запорозький
Скит на Афоні. 2.Проф.Др.В.Клінгер: Діо Хризостомова промь-
ва над Дніпром. 3.Сава Крилач: Заходи для побереження суші в
чорноземних степах України й сумежних земель. 4.Інж.Д.Би-
ковський: Матеріали до історії української флоті. 5.Др.К.
Липа: Чорноморська полоріж. 6.Др.Л.Чикаленко: В справі ет-
нічної еволюції в Припонтиді. 7.Видання Українського Чорно-
морського Інституту. 8.Видання Українського Океанічного Ін-
ституту. 9.Ілюстрації на твох аркулах.

Ч.15.
А р х и е п и с к о п І л а р і о н : ЦЕРКВА ПІД МОНГОЛАМИ
в XIII-XIV ст.Одеса
1942./31х22/, стор.33.
На правах рукопису.

З м і с т : I.Монголи або татари. II.Порушування Руси мон-
голами.III.Руйнування церков за Татарщини.IV.Відносини мон-
голів до православної віри й духовенства. V.Ханські Ярлики.
VI.Київські митрополити за Монгольщини: I.Митрополит Іосип.
2.Митрополит Кирило III. VII.Головніша Література. Видання
Українського Чорноморського Інституту.

Ч.16.
А р х и е п и с к о п І л а р і о н : УКРАЇНСЬКИЙ ЗАПОРОЗЬКИЙ
СКИТ НА АФОНІ. Одеса
1942 /28х20/ стор.16 і
1 ілюстрація.На правах
рукопису.Зілбитка/.

Ч.17.

Ч о р н о м о р с ь к и й З б і р н и к . Книга третя.
/31х22/. Одеса 1943, стор.64.
1 2 ілюстрації. На правах ру-
копису.

З м і с т : 1.Инж.Д.Виковський - Іван Шовгемів /Віс-біб-
ліографічні матеріали/. 2.Инж.Д.Виковський - Напрямні Все-
української Високошкільної політики /в порядку дискусії/.
3.Проф.Др.Инж.І.Фещенко-Чопівський - Проблема технічного
Високошкільництва в Україні./в порядку дискусії/. 4.Др.
Ю.Дипа - Міт Півдня. 5.Архiepіскоп Іларіон - Русси́он на
Афоні. 6.Проф.Др.В.Клінгер - Арріанз Флавія в Нікомідії
"Плавання довкола Понту Евксинського" /Чорного моря/.
7.Речензії. 8.Міцелянеа. 9.Витання Українського Чорномор-
ського Інституту. 10. Витання Українського Океанічного Ін-
ституту. 11.Ілюстрації.

Ч.18.

С т е п а н Р у л и н ц ь к и й : УКРАЇНСЬКА СПРАВА ЗІ СТА-
НОВИЩА ПОЛІТИЧНОЇ ГЕОГРА-
ФІЇ. Друге видання в пе-
рекладі Д.Виковського.
Одеса. 1943./31х22/.На
правах рукопису.

Ч.19.

Л е в Б и к о в с ь к и й : ІВАН ШОВГЕМІВ. 1874-1943.
Віс-бібліографічні матеріали.
Одеса 1943. /31х22/.стор.4 +
1 ілюстрація. На правах руко-
пису. /Відбитка/.

Ч.20.

Л е в Б и к о в с ь к и й : НАПРЯМНІ ВСІ УКРАЇНСЬКОЇ ВИСО-
КОШКІЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ. В порядку
дискусії. Одеса 1943 /31х22/,
стор.6. На правах рукопису.
/Відбитка/.

Ч.21.

І в а н Ф е щ е н к о - Ч о п і в с ь к и й :
ПРОБЛЕМА ТЕХНІЧНОГО ВИСОКО-
ШКІЛЬНИЦТВА В УКРАЇНІ. В по-
рядку дискусії. Одеса 1943.
/31х22/, стор.4. На правах ру-
копису. /Відбитка/.

Ч.22.

Ю р і я Д и п а : МІТ ПІВДНЯ. Одеса 1943. /31х22/.стор.7.
На правах рукопису./Відбитка/.

Ч.23.

А р х и е п і с к о п І л а р і о н : РУССІОН НА АФОНІ.
Холм 1943. /31х22/ стор.11.і
1 ілюстрація. На правах руко-
пису./Відбитка/.

Ч.24.

Вітольд Клінгер : АРРІАНА ФЛАВІЯ З НІКОМІДІЇ
"ПЛАВАННЯ ОКОЛО ПОНТУ ЕВ-
КСІЙСЬКОГО" / Чорного моря /
Одеса 1943. / 31x22 / стор. 13.
На правах рукопису. / Відбит-
ка /.

Ч.25.

Лев Биковський : СТЕПАН РУДНИЦЬКИЙ / Біо-бібліо-
графічні матеріали / . Одеса
1943. / 31x22 / . стор. 14 і 1 ілю-
страція. На правах рукопису.
/ Відбитка /.

ВІСНИК УКРАЇНСЬКОГО ОКЕАНІЧНОГО ІНСТИТУТУ.

Ч.І.

Лев Биковський : ВЕЛИКОТЕРЖАННІ ПРОБЛЕМИ УКРА-
ЇНИ. Київ 1942 / 31x22 / , стор. 23
+ I схема. На правах рукопи-
су / Відбитка /.

-----0000000000-----

З М І С Т

Сторн.

1. ІНЖ.Л.БИКОВСЬКИЙ: Іван Шовгеніє /Віо-бі- бліографічні матеріали/	5
2. ІНЖ.Л.БИКОВСЬКИЙ: Напрямні Всеукраїнської Високошкільної Політики /В порядку дискусії....	9
3. ПРОФ.Др ІНЖ.І.ФЕДЕНКО-ЧОНІВСЬКИЙ: Проблема технічного Ви- сокошкільництва в Украї- ні./В порядку дискусії/	15
4. Др. Ю. ЛИПА: Міт Півдня	19
5. АРХИЄПІСКОП ІЛАРІОН /Проф.Др.І.Огієнко/: Руссикон на Афоні.....	26
6. ПРОФ.Др.В. КЛІНГЕР: Адріана Флавія з Ніко- мідії "Плавання довкола Понту Евксінського /Чорного моря/	37
7. Рецензії	50
8. Мішцеланеа	53
9. В и д а н н я Українського Чорноморсько- го Інституту	59
10. В и д а н н я Українського Океанічного Інституту	64

І л ю с т р а ц і ї .

(1 p. 30 non.)

1.92 (1986)

2551

P.A.

63

па 2551

Чорноморський збірник

з. III